

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

«ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ БАНКРУТСТВА»

Студентка 2 курсу магістратури заочної форми
навчання спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування» освітньо-
професійної програми «Публічне управління та
адміністрування»

Лимар Юлія Володимирівна

Науковий керівник

к.е.н., доц. Мордас Ірина Василівна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі
немає запозичень із праць інших авторів без
відповідних посилань

Студент(ка) _____

(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
публічної політики від «7» зрчуна 2023 р., протокол № 10.

Завідувач кафедри публічної політики, доктор юридичних наук, доцент

Корчак Наталія Миколаївна

(підпис)

Київ – 2023

До захисту
В. Урзул (Мордас І.В.)
06.12.2023 р.

АНОТАЦІЯ

Лимар Ю.В. Шляхи підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 281 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

У роботі розглянуто основні засади функціонування сфери банкрутства в Україні. Досліджено причини неплатоспроможності боржників. Розглянуто порядок формування державної політики у сфері банкрутства. Проаналізовано стратегічні цілі у сфері банкрутства. Проаналізовано розвиток та сучасний стан нормативно-правового регулювання сфери банкрутства. Досліджено особливості застосування законодавства у сфері банкрутства з урахування сучасних викликів в Україні. Визначено показники ефективності державної політики у сфері банкрутства. Запропоновано шляхи підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства.

Ключові слова: процедури банкрутства та неплатоспроможності, кредитори, боржники, нормативно-правове регулювання сфери банкрутства, відновлення платоспроможності, ліквідація, погашення боргів.

ANNOTATION

Lymar Y.V. Ways of increasing the efficiency of bankruptcy state policy. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Qualifying scientific work for obtaining an educational degree at the second level of higher education (Master's degree), field of study: 28 “Public Management and Administration”, specialty: 281 “Public Management and Administration”. – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 2023.

This work examines the main principles of functioning in the sphere of bankruptcy in Ukraine. The reasons for debtors' insolvency were explored. The order of formation of bankruptcy state policy is considered. Strategic goals in the sphere of bankruptcy are analyzed. The development and current state of legal regulation in the sphere of bankruptcy is analyzed. It explored application features of legislation in the sphere of bankruptcy considering modern challenges in Ukraine. Indicators of the

effectiveness of state policy in the sphere of bankruptcy have been determined. It proposed ways for improving the efficiency of state policy in the sphere of bankruptcy.

Keywords: bankruptcy and insolvency procedures, creditors, debtors, legal regulation in the sphere of bankruptcy, restoration of solvency, liquidation, repayment of debts.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БАНКРУТСТВА	10
1.1. Загальна характеристика сфери банкрутства в Україні	10
1.2. Стратегічні цілі державної політики у сфері банкрутства в Україні	17
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ.....	24
2.1. Розвиток та сучасний стан нормативного-правового регулювання сфери банкрутства.....	24
2.2. Особливості застосування законодавства про банкрутство з урахуванням сучасних викликів.....	39
РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ.....	53
3.1. Визначення показників ефективності державної політики у сфері банкрутства	53
3.2. Застосування системних підходів до формування державної політики у сфері банкрутства	59
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Інститут банкрутства/неплатоспроможності в будь якій країні займає одне з провідних місць в розвитку економічних відносин серед учасників господарського обороту та виступає показником успішності здійснення реформ у сфері економіки і права.

Процедури банкрутства/неплатоспроможності - елемент ринкової економіки, що виконує важливу функцію, яка дозволяє звільнити ринок від неефективних, непрацюючих підприємств, залишивши ті підприємства, які можуть бути діючими та рентабельними.

Ефективність державної політики у сфері банкрутства залежить як від якості нормативно-правового регулювання, зокрема, гнучкості та повноти врахування всіх особливостей і обставин, які виникають у відповідних відносинах, так і від належної реалізації визначеної законодавством політики у сфері.

Нормативно-правове регулювання відносин неплатоспроможності та банкрутства в Україні знаходиться в стані постійного реформування, направлено на максимально швидке та прозоре, під наглядом суду, із дотриманням балансу прав і свобод учасників провадження, забезпечення відновлення платоспроможності суб'єкта господарювання чи фізичної особи або здійснення справедливого розподілу коштів банкрута між кредиторами, виведення неплатоспроможного суб'єкта з ринку чи звільнення фізичної особи від боргів.

Зразком ефективного господарсько-правового регулювання процедур банкрутства/неплатоспроможності можна назвати європейське законодавство. Для України досвід та особливості правового регулювання країн Європейського Союзу є актуальними у контексті євроінтеграційного зовнішньополітичного курсу, особливо враховуючи зобов'язання України про повне «узгодження

галузевого та горизонтального законодавства України, інституцій та стандартів з галузевим і горизонтальним законодавством, інституціями та стандартами ЄС» відповідно до частини першої статті 57 Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом.

Вдосконалення національних процедур банкрутства/неплатоспроможності сприятиме, зокрема, створенню сприятливого інвестиційного клімату в країні; забезпеченню сприятливих умов функціонування та розвитку підприємництва; скороченню рівня бідності в країні; забезпеченню імплементації норм права Європейського Союзу у національне законодавство; підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

В умовах військової агресії російської федерації проти України пошук шляхів підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства набуває ще більшої актуальності. Негативні наслідки від військових дій відчули на собі як фізичні так і юридичні особи. Задовольняти вимоги кредиторів стало важче. Відповідно держава має своєчасно реагувати на наявні виклики та пропонувати боржникам доступні процедури для відновлення платоспроможності чи/або швидкої ліквідації/погашення боргів неплатоспроможних суб'єктів.

Проблеми формування та реалізації державної політики у сфері банкрутства/неплатоспроможності досліджували такі науковці як: Коробкова А.П., Пригуза П.Д., Бірюков О.М., Жуков С.В., Бутирська І.А., Ніколаєв І.С., Донков С.В., Булижин І.В., Чорна Ю.В., Пасхавер О.Й., Верховодова Л.Т., Агєєва К.М., Джунь В.В., Коваленко О.В., Матузов Н.І., Поляков Б.М., Минькович-Слободяник О.В., Резнікова В.В., Фоміна М.В. та багато інших, проте питання щодо визначення оптимальних шляхів підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства в Україні ще не отримали у вітчизняній науці всебічного і комплексного висвітлення.

Мета і завдання дослідження. Мета – визначення пріоритетних напрямів підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства в Україні.

Зазначена мета магістерської роботи конкретизується такими основними завданнями:

- визначити основні засади функціонування сфери банкрутства в Україні;
- дослідити причини неплатоспроможності боржників;
- розглянути порядок формування державної політики у сфері банкрутства;
- проаналізувати стратегічні цілі у сфері банкрутства;
- проаналізувати розвиток та сучасний стан нормативно-правового регулювання сфери банкрутства;
- дослідити особливості застосування законодавства у сфері банкрутства з урахування сучасних викликів в Україні;
- визначити показники ефективності державної політики у сфері банкрутства;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства.

Об'єкт і предмет. Об'єктом даного дослідження є державна політика у сфері банкрутства.

Предмет – шляхи підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства.

Методи дослідження. Під час написання роботи використовувались загальнонаукові, емпіричні та спеціальні методи, зокрема, аналіз, синтез, логічне узагальнення, індукція, дедукція, моделювання, формально-юридичний, описовий, порівняння, прогнозування.

Метод системного аналізу використано для з'ясування сутності ефективної державної політики у сфері банкрутства.

Формально-юридичний метод застосовано під час тлумачення норм права, які регулюють відносини в сфері банкрутства, та виявленні недоліків у їх розробці та застосуванні.

Метод моделювання - під час аналізу порядку формування державної політики у сфері банкрутства та виробленні рекомендацій щодо підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства.

Метод прогнозування - під час обґрунтування напрацьованих рекомендацій щодо підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства.

Апробація результатів дослідження. За темою магістерської роботи опубліковано 1 тези доповіді на тему «Протидія корупційним проявам під час воєнного стану» (Шевченківська весна – 2023: публічне управління та державна служба : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 2 берез. 2023 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи. Київ: ННІ ПУДС КНУ, 2023. 340 с.)

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в цій роботі вперше проводиться ґрунтовне дослідження питань формування державної політики у сфері банкрутства та виявлення перспективних напрямів удосконалення національних процедур банкрутства в сучасних реаліях.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані:

- експертами та спеціалістами у галузі права та інших наук, які досліджують відповідну сферу правового регулювання;
- працівниками державних органів з питань банкрутства, які здійснюють повноваження щодо формування державної політики у сфері банкрутства;
- у науково-дослідній сфері – у подальших дослідженнях, пов'язаних з удосконаленням сфери банкрутства;

– у навчальному процесі – при викладенні навчальних дисциплін спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування.

Структура та обсяг. Кваліфікаційна магістерська робота складається зі вступу, основної частини, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 82 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БАНКРУТСТВА

1.1 Загальна характеристика сфери банкрутства в Україні

Українські та зарубіжні вчені багато років досліджують теоретичні та практичні питання банкрутства/неплатоспроможності. Автори різних праць по різному трактують сутність та мету банкрутства, виходячи з об'єкту конкретного дослідження. У той же час, вчені, як правило, сходяться на думці, що процедури банкрутства важливі для всіх учасників економічних відносин та вказують на наявність значних недоліків нормативно-правового регулювання сфери банкрутства.

Так, Вольвач Б.В. у своїй праці «Правова політика у сфері регулювання відносин неплатоспроможності та банкрутства» зазначає про те, що «...інститут банкрутства є важливим невід'ємним атрибутом ринкової економіки, основним призначенням і передумовою виникнення якого є потреба врегулювання та узгодження інтересів суб'єктів господарської діяльності для задоволення їх майнових прав у системі економічних відносин з метою забезпечення сталого збалансованого розвитку економіки як на мікрорівні, так і на макрорівні» [1, с. 74] та вказує на те, що «Аналіз сучасного законодавства дозволив виявити значні прогалини, що стосуються процедури банкрутства суб'єктів різногалузевого спрямування» [1, с. 3].

Жуков С.В. проаналізувавши актуальну судову практики у справах про банкрутство (за 2022 рік), зазначив про постійне зростання інтересу до процедур банкрутства. За його словами, для багатьох підприємств нині дуже важливо отримати мораторій, порухувати борги й домовитися з кредитором – цьому може допомогти лише процедура банкрутства... Разом з цим, Жуков С.В.

наголошує на тому, що судова практика постійно узагальнюється, оприлюднюються огляди, роз'яснення щодо багатьох актуальних проблемних питань, недостатньо врегульованих Кодексом України з питань банкрутства. Це намагання максимально заповнити прогалини, щоб сприяти юридичній спільноті у правильному розумінні й правозастосуванні та щоб була можливість планування дій у процедурі банкрутства не на кілька, а на багато кроків уперед [2].

Також слід зазначити, що серед науковців переважає думка, що передумовами для формування державної правової політики у сфері банкрутства є постійний розвиток суспільно-економічних відносин. Зарубіжний позитивний досвід не завжди може бути інтегрований в національне законодавство в умовах, що склалися в економіці України.

Відносини банкрутства слід розглядати як окремий об'єкт економічної політики держави, де остання має формувати власну політико-правову позицію щодо балансу інтересів держави, суб'єктів господарювання, працівників та інших суб'єктів у регулюванні та реалізації відносин неплатоспроможності та банкрутства [1, с. 40].

Відповідно до Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ), який є спеціальним законом у регулюванні відносин у сфері банкрутства, банкрутство визначено як «визнана господарським судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури або процедури погашення боргів боржника» [3].

Стосовно причин банкрутства/неплатоспроможності боржників, слід відзначити, що вони можуть мати як об'єктивний, так і суб'єктивний характер.

До об'єктивних причин належать реалії економіки України, в якій останнім часом виникають форс-мажори, зокрема, наразі – стан військових дій та пошук Урядом всіх можливих засобів для стабілізації ситуації, які впливають

на економіку країни та умови для розвитку бізнесу, а також періодичні негаразди у фінансовій сфері – банкрутство банків, що нерідко призводить до згорання коштів їх клієнтів, які зберігалися на відкритих їм рахунках [4].

Існування таких обставин знімає відповідальність за неможливість виконання зобов'язання, але не знімає обов'язку його виконати [5].

До суб'єктивних причин слід віднести навмисну, упереджену, некваліфіковану та іншу подібну діяльність боржників [4].

Отже, банкрутство/неплатоспроможність боржника може бути наслідком як його недобросовісної поведінки (зловживання), непрофесійного ведення бізнесу та несвоєчасного вжиття заходів для відновлення платоспроможності (неефективний маркетинг та менеджмент), так і в результаті об'єктивної неможливості повернути борги – втрати платоспроможності через зовнішні, незалежні від боржника обставини (COVID-19, стихійне лихо, війна).

Безумовно, криза, спричинена війною, розпочатою ще 19.02.2014, є серйозним об'єктивним чинником втрати платоспроможності фізичними і юридичними особами та створює цілу низку перешкод для провадження у справах про банкрутство/неплатоспроможність тих боржників, майно та/або кредитори яких знаходиться на тимчасово окупованих територіях.

У будь-якому разі, і суб'єктивні і об'єктивні причини призводять до негативних наслідків – неможливості виконання боржниками наявних зобов'язань.

За таких умов процедури банкрутства/неплатоспроможності є саме тим інструментом, який боржники можуть використати для відновлення платоспроможності (за наявності реальної економічної можливості) або законного виходу з бізнесу та погашення боргів.

Під системою чинного законодавства про банкрутство слід розуміти сукупність джерел правового регулювання відносин платоспроможності та банкрутства, що є зовнішньою видимою формою вираження правових норм конкурсного права [6, с. 149].

Законодавчі акти, які врегульовують відносини в сфері банкрутства в Україні:

- Кодекс України з процедур банкрутства;
- Господарський кодекс України;
- Цивільний кодекс України (статті 18 та 110 цього Кодексу).

Застосування положень Господарського процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України здійснюється з урахуванням особливостей, передбачених КУЗПБ.

Неплатоспроможність та ліквідацію банків визначають Закон України «Про банки й банківську діяльність» та Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

У наш час банкрутство – це невід'ємний елемент ринкової економіки. Система норм, що регламентує відносини, пов'язані з банкрутством, являє собою господарсько-правовий інститут, якому властиве поєднання публічно-правових і приватноправових інтересів [7].

Міністерство юстиції України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань банкрутства [8].

На Міністерство юстиції України покладено повноваження з реалізації державної політики у сфері банкрутства щодо:

- сприяння створенню організаційних, економічних, інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом, у тому числі процедур банкрутства державних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;
- організації системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації арбітражних керуючих;
- встановлення вимог для отримання свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого;

- формування та ведення Єдиного реєстру арбітражних керуючих України, Єдиного реєстру боржників, відносно яких відкрито провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), що є складовими частинами автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність», і встановлення порядку подання відомостей (інформації), необхідних для ведення зазначених реєстрів;

- встановлення порядку здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих, перевірки організації їх роботи, дотримання ними вимог законодавства з питань банкрутства;

- встановлення порядку проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання щодо наявності ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства і організацію проведення такого аналізу при відкритті провадження у справах про банкрутство державних підприємств і господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;

- визначення та затвердження примірної форми плану санації, реструктуризації;

- складення на запити суду, прокуратури або іншого уповноваженого органу висновків про наявність ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства;

- розроблення та затвердження типових документів щодо проведення процедур банкрутства, методичних рекомендацій;

- визначення вимог до форми та порядку ведення реєстру вимог кредиторів та інші передбачені законом повноваження [3].

Формування політики у сфері банкрутства Міністерство юстиції України здійснює шляхом проведення моніторингу впровадження та аналізу ефективності нормативно-правових актів у сферах правового регулювання

банкрутства, виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб), судово-експертної діяльності; судоустрою та судочинства, кримінальної юстиції, безоплатної правової допомоги на підставі Порядку моніторингу впровадження та аналізу ефективності прийнятих нормативно-правових актів, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 24.02.2020 № 666/5 (далі – Порядок) [9], а також шляхом виконання плану Міністерства юстиції на поточний рік, який включає цілі та завдання, викладені в стратегічних документах у сфері банкрутства.

Моніторингом є системний збір, обробка, узагальнення, аналіз та оцінка інформації щодо ефективності прийнятих законів та інших нормативно-правових актів, що є об'єктом моніторингу, підготовка і подання у разі необхідності пропозицій щодо їх вдосконалення на розгляд керівництву Міністерства юстиції України.

Об'єктом моніторингу є закони та інші нормативно-правові акти у сфері правового регулювання банкрутства.

Моніторинг здійснюється з метою контролю системності нормативно-правових актів та своєчасної розробки пропозицій та/або концепцій законів та інших нормативно-правових актів у сфері банкрутства та спрямований на виявлення колізійних, декларативних, застарілих норм, усунення внутрішніх протиріч законів та інших нормативно-правових актів, визначення доцільності правового регулювання та усунення прогалин в законодавстві у сфері банкрутства.

Порядком передбачено проведення щорічного та невідкладного моніторингу (у разі виявлення колізійних норм, внутрішніх протиріч законів та інших нормативно-правових актів, які потребують невідкладного правового врегулювання). Моніторинг відбувається в чотири етапи див. табл. 1.1. Складено автором на основі [9].

Таблиця 1.1

Етапи моніторингу впровадження та аналізу ефективності нормативно-правових актів у сфері банкрутства

№	Назва етапу	Що здійснюється
I.	збір інформації про проблеми нормативно-правового регулювання у відповідній сфері	виявлення проблемних питань сфери та пропозицій щодо їх вирішення
II.	узагальнення, обробка та ґрунтовний аналіз одержаної інформації	проведення анкетування та консультацій зі стейкхолдерами сфери правового регулювання з проблемних питань, визначених за результатами аналізу інформації, отриманої на I етапі моніторингу
III.	підготовка пропозицій та/або концепцій законів та інших нормативно-правових актів у сферах правового регулювання	здійснюється за результатами узагальнення інформації, отриманої під час анкетування та фахових комунікацій зі стейкхолдерами сфери правового регулювання, а також аналізу основоположних принципів права, статистичних даних, міжнародного досвіду, наукової літератури, правозастосовної та судової практики з досліджуваних проблемних питань відповідної сфери правового регулювання
IV.	підготовка звіту за результатами моніторингу	Звіт повинен містити короткий опис процесу та використання даних; опис найбільш важливих та актуальних проблем при застосуванні законів та інших нормативно-правових актів у сфері банкрутства; пропозиції та/або концепції про внесення змін/доповнень до законодавства

У процесі формування державної політики у сфері банкрутства розробляються як нові нормативно-правові акти, що ліквідують наявні прогалини у правовому регулюванні, забезпечуючи функцію їх актуальної правової регламентації, так і вносяться необхідні зміни до чинних актів, якими усуваються колізії, застарілі механізми, протиріччя між окремими правовими нормами з метою досягнення технічної досконалості.

Моніторинг ефективності нормативно-правових актів, що здійснюється Міністерством юстиції України є досить дієвим інструментом, який дозволяє глибоко аналізувати законодавство, надавати оцінку його застосуванню та розробляти оптимальні варіанти вирішення виявлених під час моніторингу системних проблемних питань у сфері правового регулювання.

На основі пропозицій, напрацьованих за результатами проведення моніторингу у сфері банкрутства, Міністерством юстиції України розробляються проекти нормативно-правових актів.

Разом з цим, слід враховувати, що список проблемних питань, які досліджуються під час моніторингу у сфері банкрутства, фактично формується за результатом узагальнення пропозицій, наданих стекхолдерами сфери банкрутства на першому етапі моніторингу.

1.2. Стратегічні цілі державної політики у сфері банкрутства в Україні

Державна політика у сфері банкрутства спрямована на розробку та впровадження ефективних механізмів врегулювання виконання зобов'язань через застосування процедур банкрутства/неплатоспроможності.

Серед ключових документів, які відображають цілі державної політики у сфері банкрутства є:

I. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затверджена Законом України від

18.03.2004 № 1629-IV, визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі, який включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування [10].

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу спрямована на досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу.

Невід'ємною частиною цієї Програми є Перелік актів законодавства України та *acquis* Європейського Союзу в сферах адаптації.

II. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованою із заявою Законом від 16.09.2014 № 1678-VII, якою передбачено поступове приведення Україною у відповідність своїх чинних законів та майбутнього законодавства до ЄС, співробітництво з метою покращення належного управління у сфері оподаткування з метою подальшого покращення економічних відносин, торгівлі, інвестицій та добросовісної конкуренції, співробітництво з питань політики у сфері промисловості та підприємництва, направлене на покращення умов для підприємницької діяльності для всіх суб'єктів господарювання з особливою увагою до малих та середніх підприємств [11].

III. Дорожня карта реформ (2019-2023) від коаліції громадських організацій «Реанімаційний Пакет Реформ», в якій викладена узгоджена позиція учасників коаліції щодо цілей і ключових завдань реформ для України на наступні п'ять років, за напрямком «Економіка та сталий розвиток»

визначена ціль – «Покращено бізнес-клімат та інвестиційну привабливість» [12].

Для досягнення відповідної цілі передбачено, зокрема:

1. Ідентифікувати ключові бар'єри, що погіршують інвестиційну привабливість України, і створити дієві механізми їх усунення.
2. Сформулювати рекомендації з покращення позицій України в міжнародних рейтингах на основі аналізу динаміки позицій країни та дослідження кращих світових практик.

IV. Меморандум про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником та Національним банком України як Агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором (щодо Інструменту надання підтримки Україні на 2023 рік (макрофінансова допомога +) на суму до 18 мільярдів євро). Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.01.2023 № 21-р «Про залучення позики від Європейського Союзу» схвалено залучення позики від Європейського Союзу відповідно до вказаного Меморандуму.

У Меморандумі про взаєморозуміння, міститься перелік вимог, від прогресу у виконанні яких залежатиме виділення другого та подальшого траншу розширеної макрофінансової допомоги ЄС, зокрема, в розділі «Макрофінансова стабільність» передбачається вдосконалення режимів банкрутства юридичних осіб (корпоративного банкрутства) та неплатоспроможності фізичних осіб шляхом підготовки законодавства, яке дозволяє фізичним особам повне погашення боргу відповідно до основних принципів Директиви ЄС 2019/1023 про превентивну реструктуризацію [13].

V. План діяльності Міністерства юстиції України на 2022-2024 роки, затвердженому Міністром юстиції України 18.08.2021.

У зазначеному плані визначено ціль № 2 «Захист права власності, ефективне правове регулювання, яка реалізується, зокрема, шляхом вдосконалення процедур банкрутства державних підприємств», яка

реалізується, зокрема, шляхом «Вдосконалення процедур банкрутства державних підприємств» (п.2.3. Плану).

Визначена ціль обумовлена тим, що значна кількість державних підприємств в Україні перебувають на межі припинення своєї економічної діяльності. За даними Міністерства юстиції України, станом на 01.01.2021 загальна сума вимог кредиторів у справах про банкрутство підприємств державного сектору економіки складала більше 20,5 млрд гривень. З огляду на зазначене наші зусилля будуть спрямовані на запровадження швидких, прозорих та ефективних процедур банкрутства державних підприємств [14].

VI. Дорожня карта щодо діяльності з розбудови потенціалу для підтримки впровадження Кодексу України з процедур банкрутства, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 26.09.2023 №3427/5 [15].

Дорожня карта розроблена за участю ключових стейкхолдерів сфери банкрутства для забезпечення належної реалізації державної політики з питань банкрутства, в тому числі, державним органом з питань банкрутства, відповідно до кращих міжнародних порівняльних практик та принципів Європейського Союзу.

У разі суттєвих змін в суспільно-економічних відносинах зазначена дорожня карта може бути переглянута відповідно до потреб та/або пріоритетів ключових стейкхолдерів сфери банкрутства.

Дорожня карта містить наступні шість цілей:

1. Створено умови для регулярного підвищення рівня обізнаності арбітражних керуючих з практиками країн ЄС та інших юрисдикцій в сфері банкрутства, відновлення платоспроможності, превентивної реструктуризації тощо.
2. Підвищено професійний рівень та доброчесність арбітражних керуючих.
3. Участь у координації суддівської освіти.

4. Сформовано підхід, заснований на даних (evidence based approach), для аналізу, оцінювання та коригування політики в сфері неплатоспроможності.

5. Гармонізація національного законодавства у сфері неплатоспроможності із законодавством ЄС.

6. Підвищено рівень обізнаності щодо процедур банкрутства серед різних категорій учасників процедур неплатоспроможності та банкрутства з метою поширення використання і застосування цих процедур.

З метою підвищення професійного рівня та доброчесності арбітражних керуючих передбачено, зокрема:

- вдосконалення системи навчання і підвищення кваліфікації арбітражних керуючих, в тому числі через запровадження онлайн-платформ, розробки навчальних програм та матеріалів;

- проведення моніторингового дослідження розгляду НААКУ заяв про порушення етики арбітражних керуючих, формування висновків та рекомендацій на основі існуючого Кодексу етики арбітражних керуючих;

- запровадження проведення роз'яснювальної роботи стосовно дисциплінарної відповідальності (узагальнення дисциплінарних кейсів без розголошення даних, як форму превентивної роботи Міністерства юстиції України та НААКУ) шляхом організації круглих столів, розробки комунікаційних матеріалів тощо;

- проведення навчань для арбітражних керуючих щодо суміжних з неплатоспроможністю сфер (фінансовий аналіз, бухгалтерський облік, оцінка майна, переговори та вирішення конфліктів) за участю арбітражних керуючих.

У частині гармонізації національного законодавства у сфері банкрутства/неплатоспроможності із законодавством ЄС, спрямованої на забезпечення якісного та ефективного регулювання відповідної сфери, пропонується проведення моніторингового дослідження щодо основних напрямків, які потребують уніфікації із законодавством ЄС, а саме: транскордонного банкрутства, застосування субсидіарної та солідарної

відповідальності, неплатоспроможності мікро-, малих і середніх підприємств; досудової санації /превентивної реструктуризації з підготовкою моніторингового звіту. В подальшому передбачається розробка плану впровадження змін для гармонізації національного законодавства у сфері банкрутства/неплатоспроможності із законодавством Європейського Союзу.

Пропонується запровадити проведення освітніх семінарів з практичних питань застосування процедур банкрутства із залученням до їх проведення суддів, науковців, представників податкових органів та органів Пенсійного фонду України, арбітражних керуючих, спеціалістів системи безоплатної правової допомоги та інших спеціалістів задля забезпечення підвищення рівня обізнаності щодо процедур банкрутства серед різних категорій стейкхолдерів, з метою поширення використання і застосування цих процедур, формування інформаційного простору із практичною інформацією щодо можливостей, цілей і результатів застосування законодавства у сфері банкрутства/неплатоспроможності.

Для цього також передбачається провести онлайн-семінари з арбітражними керуючими, працівниками міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції та іншими категоріями стейкхолдерів, щодо питань реалізації процедур банкрутства, в тому числі, державних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, підприємств державного сектору економіки. Зазначені заходи мають розпочатися вже в жовтні – грудні 2023 року.

Досягнення цілей, передбачених зазначеними стратегічними документами, сприятиме приведенню у відповідність законодавства України до законодавства Європейського Союзу та забезпеченню ефективному правозастосуванню відповідних положень законодавства, що в кінцевому результаті посилить торговельно-економічні відносини і подальшу європейську інтеграцію України.

Проведення щорічного моніторингу впровадження та аналізу ефективності нормативно-правових актів у сфері банкрутства забезпечує своєчасне виявлення та врегулювання системних проблем правового регулювання у зазначеній сфері.

Поряд з цим, варто зауважити, що розглянутий механізм формування державної політики у сфері банкрутства складно назвати системним. Відсутні зв'язки між стратегічними цілями та проміжними завданнями формування державної політики у сфері. Не з'ясовано/не визначено яким чином можна вимірювати чи/або відслідковувати ефективність такої політики та відповідно коригувати за потреби, якщо виконання поточних завдань не сприятиме досягненню підвищення ефективності.

РОЗДІЛ 2.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

2.1. Розвиток та сучасний стан нормативно-правового регулювання сфери банкрутства

Першим нормативно-правовим актом, який врегулював відносини у сфері банкрутства був Закон України «Про банкрутство», введений в дію постановою Верховної Ради України від 14.05.1992 № 2344-XII (регулював відносини у сфері банкрутства сім років) [16].

Зазначений Закон визначав лише загальні риси системи державного регулювання сфери неплатоспроможності і мав значні недоліки, зокрема, не передбачав створення спеціалізованого органу державного регулювання з питань банкрутства.

Такий орган було створено Указом Президента України від 17.06.1996 № 435/96 центрального органу виконавчої влади – Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій.

Положенням про Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.1996 № 990, було визначено основні завдання органу державного регулювання з питань банкрутства:

- ✓ реалізація заходів щодо запобігання банкрутству підприємств та організацій;
- ✓ проведення за участю міністерств, інших центральних органів виконавчої влади аналізу фінансово-господарського становища підприємств та

організацій, майно яких перебуває у державній власності, з метою визначення неплатоспроможних підприємств та організацій;

✓ ведення реєстру неплатоспроможних підприємств та організацій, майно яких перебуває у державній власності; здійснення функцій щодо управління майном підприємств та організацій, занесених до реєстру;

✓ проведення експертизи проектів програм оздоровлення фінансового становища та запобігання банкрутству підприємств та організацій, занесених до реєстру;

✓ здійснення заходів щодо реорганізації та санації неплатоспроможних підприємств та організацій, занесених до реєстру;

✓ методологічне забезпечення вирішення питань, пов'язаних з неплатоспроможністю підприємств та організацій [17].

Указом Президента України від 13.05.1998 № 465/98 Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій було перейменовано на Агентство з питань банкрутства, а вищезазначені завдання доповнено таким: формування і ведення єдиної бази даних про підприємства-банкрути та організація навчання фахівців з питань банкрутства [18].

Закон України «Про банкрутство» продемонстрував низьку процесуальну здатність, а численні зміни до нього не надали необхідного ефекту.

У зв'язку з цим було прийнято рішення про підготовку нового законодавчого акту з питань банкрутства.

01.01.2000 набрав чинності Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом» від 30.06.1999 № 784-XIV (далі – Закон № 784-XIV), що спричинило початок наступного етапу розвитку державного регулювання у сфері банкрутства [19].

Серед переваг цього Закону № 784-XIV слід зазначити наступне.

По-перше, встановлення умов та порядку не лише визнання боржника банкрутом, а й відновлення його платоспроможності та застосування ліквідаційної процедури, повного або часткового задоволення вимог

кредиторів. У зв'язку з цим Закон має більшу кількість статей, які складають послідовну та логічну структуру порівняно з попереднім Законом.

По-друге, розширення глосарію, який висвітлено у статті 1 Закону № 784-XIV. Так, з урахуванням набутого досвіду удосконалено поняття «банкрутство», що вживається у значенні визнання господарським судом неспроможності боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

По-третє, на рівні закону закріплено існування державного органу з питань банкрутства та його повноваження.

Указом Президента України від 23.10.2000 № 1159/2000 повноваження державного органу з питань банкрутства відповідно до Закону № 784-XIV було покладено на Міністерство економіки України [20].

Згодом у складі Міністерства економіки України Постановою Кабінету Міністрів України від 27.03.2006 № 370 було створено Державний департамент з питань банкрутства як урядовий орган державного управління [21]. Однак пізніше, повноваження державного органу з питань банкрутства Указом Президента України від 06.04.2011 № 395/2011 було покладено на Міністерство юстиції України [22].

По-четверте, вперше одним із суб'єктів процедури банкрутства відповідно до законодавства став ліцензований арбітражний керуючий (керуючий санацією, ліквідатор, розпорядник майна), який і здійснює процедуру санації для задоволення вимог кредиторів у повному або частковому обсязі.

Втім стрімкий розвиток суспільних відносин та ринкової економіки зобов'язує постійно переглядати нормативно-правове забезпечення державного регулювання процедур відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом [23], зокрема, правовий статус державного органу з питань

банкрутства та арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора).

У зв'язку з цим робочою групою, яку було утворено при Державному департаменті з питань банкрутства Міністерства економіки України, було підготовлено відповідний законопроект.

Так, 22.12.2011 Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» № 4212-VI, яким викладено Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у новій редакції [24].

Прийнятий Закон, який набрав чинності 19.01.2013, запровадив чимало новел у нормативно-правове регулювання сфери банкрутства, зокрема:

- відміну ліцензування діяльності арбітражних керуючих та заборону їх діяльності без наявності договору страхування ризиків;
- припинення процедури банкрутства за відсутності боржника;
- розширення компетенції господарського суду (вирішувати всі майнові права);
- розширення переліку підстав для оскарження угод боржника ще до порушення судової справи про банкрутство. До таких підстав віднесено: виконання боржником майнових зобов'язань раніше встановленого строку: безкоштовне здійснення боржником відчуження майна: прийняття на себе зобов'язань без відповідних майнових дій іншої сторони; відмова від власних майнових вимог; прийняття боржником заставних зобов'язань для виконання грошових вимог;
- покладення субсидіарної відповідальності за зобов'язання боржника у разі недостатності його майна для задоволення вимог кредиторів на учасників або акціонерів, підвищення рівня відповідальності останніх при аналізі та оцінці результатів фінансової діяльності підприємства;
- впровадження процедури досудової санації;

- підвищення рівня поінформованості кредиторів щодо процедури банкрутства боржника через офіційне оприлюднення оголошення про порушення справи про банкрутство на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України в мережі Інтернет, що спрямовано на пришвидшення процедури банкрутства, підвищення рівня достовірності інформації щодо кількості кредиторів та обсягу майнових претензій;

- визначення порядку задоволення вимог тільки конкурсних кредиторів, які визнані господарським судом і перелік яких міститься в реєстрі вимог кредиторів, спрямоване на підвищення рівня правової грамотності суб'єктів господарювання в частині укладання та оскарження умов господарських угод;

- визначення ухвал та постанов, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку.

Проте, практика застосування зазначеного законодавчого акту знову показала на недоліки та прогалини, які потребували врегулювання.

Так, регулювання процедур банкрутства Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» дозволяло боржникам ухилятися від виконання своїх зобов'язань перед кредиторами, процедури банкрутства були надто тривалими та не ефективними, процедура продажу майна не завжди дозволяла продавати майно боржника за найвищою ціною та не забезпечувала надійну захищеність права власності покупця. Все це в комплексі робило вітчизняний ринок неконкурентоспроможним, а права кредиторів незахищеними.

Наступні зміни стали значним нормативним здобутком у сфері банкрутства – 21.10.2019 введено в дію Кодекс України з процедур банкрутства, який встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності боржника – юридичної особи або визнання його банкрутом з метою задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи [3].

КУзПБ концептуально змінив підходи до процедур банкрутства, запровадивши нові правила корпоративного банкрутства, новий інститут з відновлення платоспроможності фізичної особи, окремий порядок реструктуризації заборгованості за кредитом в іноземній валюті, який забезпечений іпотекою квартири, що є єдиним місцем проживання сім'ї боржника.

КУзПБ – це перший кодифікований нормативно-правовий акт у сфері банкрутства, що отримав підтримку з боку Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Національного банку України, Асоціації правників України, банківської спільноти, арбітражних керуючих, представників експертного середовища.

Введення в дію КУзПБ дозволило уніфікувати нормативно-правову базу у сфері банкрутства та привести її у відповідність до світових стандартів та запровадити наступні зміни:

- ліквідувати бар'єри для доступу боржника та кредитора до процедур банкрутства - спростити відкриття провадження у справі про банкрутство за рахунок зняття обмежень щодо суми боргу, строку непогашення заборгованості та обов'язковості відкриття виконавчого провадження;

- відмінити граничний термін подання заяви кредитором після публікації про відкриття провадження;

- скоротити строки розгляду справи про банкрутство, зокрема, за рахунок скорочення тривалості процедури розпорядження майном до 170 календарних днів без права її продовження, зменшення кількості оскаржень; скасування можливості зупинення провадження у справі про банкрутство;

- збільшити повноваження суду у провадженні якого перебуває справа про банкрутство боржника;

- підвищити рівень захищеності прав усіх кредиторів, зокрема: надати право комітету кредиторів чи іншим кредиторам самостійно скликати збори; зменшити кворум при повторному проведенні перших зборів, якщо перша

спроба не вдалася через неприбуття кредиторів із необхідною кількістю голосів; запровадити голосування щодо схвалення плану санації класами кредиторів; забезпечити участь кредиторів у виборі арбітражного керуючого; встановити обов'язок арбітражного керуючого розкривати кредиторам інформацію про фінансовий стан боржника та хід провадження у справі про банкрутство через мережу Інтернет; встановити пріоритетність вимог поточних кредиторів перед конкурсними;

- надати право комітету кредиторів погоджувати продаж майна боржника в процедурах санації та ліквідації, а забезпеченому кредитору - продаж майна, яке є предметом застави;

- покращити умови участі у процедурах банкрутства забезпечених кредиторів, зокрема: надати забезпеченим кредиторам право ініціювати справу про банкрутство; передбачити можливість участі забезпечених кредиторів у голосуванні при ухваленні рішень; встановити, що під час процедури санації боржника за клопотанням забезпеченого кредитора суд може ухвалити рішення про припинення дії мораторію щодо його вимог, якщо предмет забезпечення не використовуватиметься для процедури санації боржника;

- виключити всі положення, що можуть розглядатися як підстава для звільнення від боргів, крім випадків, коли кредитори на це погоджуються;

- вдосконалити положення, що забезпечують збереження працюючого бізнесу, збільшити можливості для санації та створити ефективні механізми позасудового врегулювання;

- скасувати мирову угоду, як один з різновидів процедур банкрутства, об'єднавши мирову угоду та санацію в єдину процедуру;

- скасувати можливість проведення спрощеної процедури банкрутства самим боржником;

- зменшити права керівництва боржника при введенні процедури розпорядження майном;

- удосконалити положення законодавства, що стосуються продажу активів боржника, та забезпечити продаж майна за найвищою ціною, запровадити правила щодо контролю за продажем істотних активів боржника (банкрута); забезпечити продаж активів на конкурентній основі на електронному аукціоні через єдину електронну систему; вдосконалити правила оповіщення про продаж майна (через інтернет);
- забезпечити стабільність укладених на аукціоні договорів;
- посилити відповідальність засновників юридичної особи (бенефіціарних власників) та керівництво боржника щодо вчасного розрахунку з кредиторами, регламентуючи положення про субсидіарну та солідарну відповідальність;
- збільшити строки до трьох років щодо невизнання угод, які є невігідними для боржника або кредиторів;
- створити єдину саморегульовану організацію та встановити нові стандарти діяльності арбітражного керуючого.

Таким чином, КУЗПБ містить багато прогресивних норм порівняно з попередніми редакціями Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» і вважається першим за часи незалежності України комплексним документом, що врегулює всі процедурні питання банкрутства [25].

Незважаючи на всі переваги КУЗПБ, вже в перші роки його застосування були виявлені певні суперечності та неузгодженості як положень КУЗПБ між собою, так і з іншими нормативно-правовими актами. Не був КУЗПБ готовим і до правового врегулювання суспільних відносин у сфері банкрутства в умовах гострої респіраторної хвороби COVID-19 та воєнного стану.

Так, з моменту введення в дію КУЗПБ його текст зазнавав істотного доопрацювання та змін окремих положень.

Ключовими змінами до КУЗПБ стали:

- Закон України «Про внесення зміни до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на

період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19» від 18.06.2020 №728-IX [26] (далі – Закон №728-IX) (законопроект від 10.04.2020 № 3322);

- Закон України «Про внесення змін до розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу України з процедур банкрутства» від 14.12.2021 №1944-IX [27] (далі – Закон №1944-IX) (законопроект від 15.10.2020 №4220);

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 20.03.2023 №2971-IX [28] (далі – Закон №2971-IX) (законопроект від 20.11.2020 № 4409);

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» від 13.07.2023 № 3249-IX [29] (далі – Закон №3249-IX) (законопроект від 07.06.2022 №7442).

1. Законопроект від 10.04.2020 № 3322 було прийнято з метою створення дієвого механізму на період дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на запобігання поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) для уникнення проблем, що виникатимуть під час реалізації положень КУзПБ.

Законом №728-IX запроваджено наступні зміни:

- можливість проведення зборів (комітету) кредиторів в режимі відеоконференції;

- можливість проведення зборів (комітету) кредиторів шляхом опитування;

- звільнення арбітражного керуючого від дисциплінарної відповідальності за невчинення дій, передбачених КУзПБ, якщо їх вчинення унеможливлено вимогами карантину;

- продовження строків проведення попереднього засідання суду у справі про банкрутство/неплатоспроможність, звернення у межах провадження

у справі про банкрутство/неплатоспроможність про визнання недійсними правочинів, вчинених боржником, дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, оголошення про проведення першого, повторного та/або другого повторного аукціону, виконання плану санації чи реструктуризації боргів боржника, процедури розпорядження майном, ліквідації, реструктуризації боргів боржника та погашення боргів боржника.

Поряд з цим, зазначений Закон визначив, що на період дії карантину, та протягом 90 днів з дня його відміни не можна відкривати провадження у справах про банкрутство боржників – юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, що виникли з 01.02.2020 («ковідний» мораторій), необхідно продовжувати строк, у який боржник зобов'язаний звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі у разі, якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності), потрібно надати право комітету кредиторів та забезпеченим кредиторам (щодо майна, яке є предметом забезпечення) приймати рішення про зупинення проведення аукціонів з продажу майна боржника, а також необхідно зупинити нарахування відсотків на зобов'язання боржника перед кредиторами, які реструктуризовані планом санації чи реструктуризації боргів боржника [26].

Проте практика застосування вищезазначених положень так званого «ковідного» мораторію на відкриття провадження у справах про банкрутств показала, що мораторій не допомагав боржникам вирішити нагальних питань з врегулювання неплатоспроможності, а навпаки призвів до ускладнення процесів та надання привілеїв певному колу осіб за рахунок інтересів інших осіб та блокував нормальний господарський обіг. Жодного позитивного впливу на економіку від такого мораторію не було [30, 31].

У цьому контексті також слід зауважити, що «міжнародними експертами зазначається, що важливою функцією будь-якої держави є надання допомоги

суб'єктам господарювання і громадянам, що опинилися у складних фінансових умовах. Суть такої підтримки може відрізнятися: від надання фінансової допомоги до податкових пільг. Встановлюючи частковий або повний мораторій на відкриття проваджень у справах про банкрутство такі заходи не потребують додаткового фінансування з державного бюджету України і на перший погляд видаються досить важливими. Але з точки зору передових європейських практик, жоден мораторій не вирішує проблему і повинен запроваджуватися лише у виняткових випадках.

Банкрутство – це процедура, що пов'язана з грошима, які боржник заборгував перед кредиторами. Такий мораторій без жодних інших заходів означає, що кредитори не отримують свої гроші, а боржник отримує час. Мораторій може використовуватися боржником або іншими зацікавленими сторонами не для тих цілей, які передбачені Кодексом, а щоб отримати мораторій і захиститися від кредиторів. Враховуючи наведене, міжнародні партнери акцентували увагу на тому, що українська влада повинна здійснити подальші кроки, створити умови для належної ринкової економіки та законності за допомогою цих системних довгострокових рішень відповідно до найкращих європейських практик» [32, с.67].

2. 14.12.2021 було прийнято Закон №1944-IX, який виключив «ковідний» мораторій на відкриття провадження у справах про банкрутств, а також положення щодо права на продовження строків для звернення до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі та на прийняття рішень комітетом кредиторів та забезпеченими кредиторами (щодо заставного майна) про зупинення проведення аукціонів з продажу майна боржника визначені (скасовано положення, запроваджені Законом №728-IX) [27].

3. Доволі об'ємним та актуальним для стейкхолдерів сфери банкрутства став законопроект № 4409.

4. Для розробки цього законопроекту Наказом Міністерства юстиції України від 23.09.2019 № 3550/7 було утворено робочу групу при Міністерстві юстиції України з питань удосконалення законодавства у сфері банкрутства, завданням якої було здійснення аналізу положень КУзПБ та інших законодавчих актів на предмет виявлення норм, які потребують удосконалення, та розробка пропозицій щодо внесення змін до КУзПБ, а також інших законодавчих актів України з питань, пов'язаних з впровадженням КУзПБ [33].

До складу робочої групи увійшли представники Міністерства юстиції України, Фонду державного майна України, народні депутати України, представники органів судової влади, професійної та банківської спільноти, проєкту Європейського Союзу «Право-Justice», Світового банку в Україні, адвокати та інші заінтересовані сторони.

Робочою групою було напрацьовано та підготовлено низку технічних змін до КУзПБ щодо удосконалення положень КУзПБ, забезпечення єдиного підходу в їх розумінні та застосуванні, усунення неузгодженостей та суперечностей в КУзПБ, а також на усунення перепон, які унеможлилювали застосування КУзПБ на практиці.

Напрацьований Робочою групою законопроект № 4409 було прийнято за основу ще у червні 2021 року. Далі в процесі підготовки законопроекту до другого читання було подано 248 поправок, із яких 112 було запропоновано врахувати [34].

20.03.2023 Верховна Рада України прийняла цей законопроект в цілому та вже 11.04.2023 Закон України №2971-IX було підписано Президентом.

Серед ключових змін, які вносить Закон №2971-IX можна визначити наступні:

- розширення кола учасників справи про банкрутство, зокрема, до них віднесено осіб щодо прав або обов'язків яких існує спір;

- можливість розгляду заяви учасників провадження у справі про банкрутство в межах справи про банкрутство за правилами спрощеного позовного провадження (без виклику сторін);
- розширення переліку судових актів, які можуть бути оскарженими в касаційному порядку. До таких актів, зокрема, віднесено ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство та рішення, прийняті за результатами розгляду заяв, поданих у межах провадження у справі про банкрутство;
- створення автоматизованої інформаційної системи «Банкрутство та неплатоспроможність», що об'єднає необхідні реєстри та бази даних, до складу якої входить Електронний кабінет арбітражного керуючого;
- врегулювання порядку та наслідків розгляду декількох заяв про відкриття провадження у справі про банкрутство;
- розширення переліку осіб, які несуть субсидіарну відповідальність;
- можливість прийняття судом рішення про введення процедури санації і після визнання боржника банкрутом, за умови наявності схваленого зборами кредиторів плану санації;
- визначення права ліквідатора на використання валютного рахунку боржника в банківській установі для розрахунків з кредиторами-нерезидентами;
- визначення покупця усього майна боржника у вигляді єдиного майнового комплексу правонаступником боржника в цій частині (новий власник майна боржника має право продовжувати здійснення певних дій щодо провадження господарської діяльності або видів господарської діяльності на підставі виданої раніше такому боржнику ліцензії або документа дозвільного характеру);
- вирішення питання стосовно можливості ліквідації підприємств, майно яких знаходиться на непідконтрольній Україні території (шляхом зазначення про такі майнові активи у ліквідаційному балансі та подання до

господарського суду ліквідаційного балансу, який засвідчує відсутність у банкрута майна);

- визначення підставою для поновлення господарським судом провадження у справі за клопотанням учасника справи виявлення після закриття провадження у справі про банкрутство майна банкрута, достатнього для покриття витрат, пов'язаних з провадженням у справі;

- зобов'язання архівної установи, визначеної для подальшого зберігання архівних документів банкрута, прийняти такі документи на зберігання безоплатно;

- необхідність складення іспиту арбітражним керуючим у справі про банкрутство державних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій належать державі, за програмою підготовки арбітражних керуючих у справах про банкрутство державних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій належать державі;

- розширення джерел сплати винагороди арбітражного керуючого за рахунок продажу майна боржника, що перебуває в заставі банку;

- введення у КУЗПБ постійної норми про призначення арбітражного керуючого за заявою ініціюючого кредитора або боржника – фізичної особи;

- розширення повноважень арбітражних керуючих і обмеження контролю за їх роботою для кредиторів;

- збільшення розміру винагороди арбітражного керуючого за повернення боржнику майна, яке перебувало у третіх осіб;

- зміна порядку (черговості) задоволення вимог кредиторів (накопичення на рахунку боржника коштів, необхідних для повного погашення вимог кредиторів однієї черги і після цього погашення цих вимог упродовж 10 днів);

- проведення другого повторного аукціону з можливістю зниження початкової ціни без визначення граничної вартості, та інші [28].

Зазначений Закон врегулює ряд важливих питань, які потребували термінового вирішення та сприятиме їх однозначному трактуванню на практиці.

Варто також зауважити, що Закон №2971-ІХ повернув законодавчо закріплену можливість укладення мирової угоди в межах справи про банкрутство на будь-якому етапі провадження у справі.

Очікується, що наведені зміни до законодавства сприятимуть усуненню недоліків та суперечностей положень КУзПБ, забезпечать єдиний підхід у їх розумінні та сприятимуть ефективному застосуванню законодавства з питань банкрутства.

5. Законопроект від 07.06.2022 №7442, розроблено з метою спрощення доступу до процедур банкрутств і підвищення ефективності їх застосування в умовах воєнного та післявоєнного стану та з метою уточнення низки процедурних питань і усунення неузгодженостей і недоліків, виявлених під час практичного застосування положень КУзПБ.

Зокрема, Законом № 3249-ІХ передбачено:

- можливість проведення зборів та комітету кредиторів дистанційно (у режимі відеоконференції та шляхом опитування);
- можливість продовження господарським судом за клопотанням комітету кредиторів, кредитора, арбітражного керуючого чи з власної ініціативи строків проведення попереднього засідання суду у справі про банкрутство (неплатоспроможність), дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, виконання плану санації чи реструктуризації боргів боржника, процедури розпорядження майном боржника, ліквідації, реструктуризації боргів боржника та погашення боргів боржника;
- звільнення арбітражного керуючого від дисциплінарної відповідальності за невчинення дій та невиконання обов'язків, передбачених КУзПБ, якщо їх вчинення та/або невиконання було унеможливлено у зв'язку з веденням бойових дій у районах за місцезнаходженням або місцем проживання

чи перебуванням боржника, кредитора, місцезнаходженням майна боржника, місцезнаходженням офісу або місцем проживання чи перебуванням арбітражного керуючого, що зумовлювало існування загрози для життя і здоров'я;

- зупинення нарахування відсотків на зобов'язання боржника перед кредиторами, які реструктуризовані згідно плану санації чи плану реструктуризації боргів боржника;

- проведення обов'язкової оцінки шкоди та/або збитків, завданих боржнику внаслідок збройної агресії проти України [29].

Зміни, запроваджені Законом № 3249-ІХ, мають забезпечити передумови для врегулювання питань належного виконання зобов'язань юридичними та/або фізичними особами, захисту національних інтересів у зв'язку з військовою агресією російською федерацією та в цілому дотриманню конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану.

Слід також зазначити, що наразі у Верховній Раді знаходиться проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період воєнного стану» від 28.11.2022 реєстр. №8231, метою якого є недопущення банкрутства підприємств у разі неможливості виконання ними зобов'язань, що виникли після 24.02.2022 [35].

Законопроектом №8231 пропонується доповнити Розділ «Прикінцеві та перехідні положення» КУзПБ новим пунктом, згідно з яким у період дії воєнного стану та протягом 90 днів з дня його припинення чи скасування:

- не допускається відкриття проваджень у справах про банкрутство боржників - юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, що виникли з 24.02.2022;

- провадження у справах про банкрутство боржників - юридичних осіб за заявою кредиторів за вимогами до боржника, що виникли з 24.02.2022, підлягають зупиненню;

- продовжується строк, визначений частиною шостою статті 34 КУзПБ, якщо боржник доведе, що неможливість дотримання місячного строку на звернення із заявою про відкриття справи про банкрутство була спричинена воєнними діями;
- комітету кредиторів та забезпеченому кредитору (щодо майна, яке є предметом забезпечення) надається право прийняти рішення про зупинення проведення аукціонів з продажу майна боржника;
- зупиняється нарахування відсотків на зобов'язання боржника перед кредиторами, які реструктуризовані планом санації чи реструктуризації боргів боржника.

Втім, як і очікувалось, зазначений законопроект отримав чимало негативних коментарів від фахівців сфери банкрутства.

Так, судді, представники влади та арбітражні керуючі однозначно висловилися проти введення мораторію на відкриття проваджень у справах про банкрутство юридичних осіб за заявами кредиторів за вимогами, що виникли з 24.02.2022 та щодо зупинки вже відкритих проваджень у справах про банкрутство юридичних осіб за заявами кредиторів за вимогами, що виникли до 24.02.2022.

Як вже зазначалось раніше в цьому підрозділі, практика застосування «ковідного» мораторію не сприяла врегулюванню питань втрати платоспроможності боржниками у період пандемії, лише свідчила про штучне стримування відкриття проваджень за зобов'язаннями, які виникли саме у період карантину та мала скоріше негативні наслідки для кредиторів, боржників та в цілому національної економіки [30, 31, 32].

Приймаючи такі зміни варто враховувати судову практику, з якої вбачається, що навіть якщо активи боржника знаходяться на непідконтрольній Україні території, провадження з банкрутства такого боржника не зупиняється, а акцентується увага на інших процесуальних діях в рамках справи.

Слід також відмітити, що в пункті 8 Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженого наказом Міністерства фінансів України 02.09.2014 № 879 зазначено, що підприємства, які знаходяться на тимчасово окупованій території та/або на території проведення антитерористичної операції (або їх структурні підрозділи (відокремлене майно) перебувають на зазначених територіях), проводять інвентаризацію у випадках, обов'язкових для її проведення, тоді, коли стане можливим забезпечити безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, в яких відображені зобов'язання та власний капітал цих підприємств [36].

З огляду на викладене, можна зробити висновок, що прийняття запропонованих законопроектом №8231 змін до КУзПБ є недоцільним.

Відтак продовжується активна робота над удосконаленням процедур банкрутства/неплатоспроможності в Україні. Зміни до КУзПБ, які відбулися в 2023 році, мають усунути неузгодженості і недоліки, виявлені під час практичного застосування положень КУзПБ та забезпечити передумови для врегулювання питань належного виконання зобов'язань юридичними та/або фізичними особами в умовах воєнного стану.

2.2. Особливості застосування законодавства про банкрутство з урахування сучасних викликів

Наявність прогалін та колізій правового регулювання у сфері банкрутства призводить до різної судової практики вирішення питань, які виникають під час застосування законодавства у сфері банкрутства.

Як зазначають самі практики: «..інколи судді, приймаючи рішення, доводиться заповнювати існуючі прогаліни у чинному законодавстві, тобто де-факто робити судові рішення джерелом права. У зв'язку з тим, що

законодавство у нас, як і в усьому світі, відстає від розвитку економіки, то проміжок між розвитком суспільно-економічних відносин і розвитком законодавства якраз і заповнюють суди» [37].

Важливу роль у забезпечення сталості та єдності судової практики у справах про банкрутство/неплатоспроможність в Україні відіграє Верховний Суд, який узагальнює судову практику застосування положень КУзПБ та надає свої висновки, формує правову доктрину, що дає змогу господарським судам першої та другої інстанції зрозуміти основні підходи до вирішення проблемних питань.

«Фахівці сфери банкрутства все частіше відмічають, що судова практика по питанням, що виникають у судових процедурах, які застосовуються до боржника, удосконалюється в тому числі, щодо покладення на керівника боржника солідарної відповідальності, притягнення засновників (учасників, акціонерів) або інших осіб, у тому числі керівника боржника, до субсидіарної відповідальності та визнання недійсними правочинів боржника» [38].

Завдяки сформованим висновкам Верховного Суду щодо солідарної і субсидіарної відповідальності, ці інститути почали працювати та приносити реальну користь кредиторам боржників.

З метою вирішення проблемних питань, які виникають під час відкриття провадження у справі про банкрутство за наявності множинності заяв ініціюючих кредиторів Верховний Суд визначив календарний принцип розгляду заяв про відкриття провадження у справі про банкрутство.

За цим принципом право на ініціювання та відкриття справи про банкрутство боржника має лише один кредитор, який першим по календарній даті подав до господарського суду заяву про відкриття справи. Проте, якщо вимоги першого кредитора виявилися необґрунтованими, то таке право належить наступному кредитору, обґрунтовані вимоги якого подані до суду пізніше [39].

Верховний Суд сформував єдиний підхід до вирішення питання конкуренції двох процедур банкрутства та виконавчого провадження, яке виникало під час реалізації майна боржника у порядку примусового виконання судового рішення у випадку відкриття провадження у справі про банкрутство.

Якщо з дня введення в дію КУзПБ 21.10. 2019 судова практика полягала в тому, що дія мораторію на задоволення вимог кредиторів не поширювалась на стадію продажу майна боржника, яка починалася з моменту оприлюднення інформації про продаж, включала в себе власне електронні торги і тривала до реалізації майна або передачі майна стягувачу в рахунок погашення боргу. Цей процес вважався неподільним та становив єдину стадію продажу [40].

Проте з 14.09. 2021 судова практика пішла іншим шляхом – Верховний Суд виніс постанову, в якій зазначив, що суттєве значення має принцип судового контролю у відносинах неплатоспроможності та банкрутства, який розпочинається з призначення розпорядника майна, керуючого реструктуризацією чи ліквідатора банкрута.

Зазначений принцип полягає, серед іншого, у судовому контролі за дотриманням інтересів кредиторів стосовно збереження об'єктів конкурсної маси та інтересів боржника щодо обґрунтованості грошових претензій кредиторів, а також у судовому контролі за збереженням балансу інтересів сторін, у тому числі під час продажу майна банкрута з метою реалізації за найвищою ціною та відповідно до встановленої спеціальним Законом у правовідносинах банкрутства/неплатоспроможності процедури.

Після введення мораторію усі дії щодо індивідуального задоволення вимог кредитора, які вчиняються поза межами процедур неплатоспроможності боржника, мають припинитись негайно і на будь-якій стадії такого процесу з метою передання майна боржника під контроль суду [41].

Практикою Верховного Суду визначено єдиний підхід і до проблемних питань, які виникали внаслідок недосконалого нормативного регулювання при

зверненні стягнення на майно боржника, яке є предметом застави, після автоматичного припинення 170-денного мораторію у справах про банкрутство.

«У межах дотримання принципу судового контролю з відкриттям провадження у справі про неплатоспроможність боржника, з огляду на мету та цілі КУзПБ, такими, що відповідають положенням чинного законодавства України, можна вважати лише ті дії обтяжувача щодо звернення стягнення на майно боржника, які були дозволені (санкціоновані) судовим рішенням (ухвалою суду) в межах справи про банкрутство. Тобто у цій справі правомірними можна вважати ті дії щодо звернення стягнення на майно боржника, які будуть здійснені в межах провадження у справі про банкрутство» [42].

В цілому аналіз практики Верховного Суду свідчить про послідовність у прийнятті рішень та спрямованість на дотримання принципів КУзПБ.

Внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої 19.02.2014, яка переросла в повномасштабне збройне вторгнення на територію України 24.02.2022, окремі території України, що входять до складу Донецької та Луганської областей України, починаючи з 07.04.2014 є тимчасово окупованими, певні території перебувають в оточенні, на інших територіях ведуться активні воєнні (бойові) дії (далі – непідконтрольні території України).

Відтак, сучасні виклики у сфері банкрутства полягають в тому, що на цих територіях знаходяться кредитори боржника, підприємства-боржники, відносно яких відкрито провадження у справі про банкрутство, а також їх активи, які зареєстровані на підконтрольній Україні території.

Зазначена проблематика у сфері банкрутства, пов'язана із запровадженням в Україні воєнного стану, з пропозиціями шляхів її вирішення, була предметом дослідження та аналізу моніторингу впровадження та аналізу ефективності прийнятих нормативно-правових актів у сфері банкрутства за 2022 рік [43].

Якщо порівнювати з 2014 роком, у 2022 році проблематика з розгляду справ про банкрутство відносно зазначених підприємств ще більш поглибилась, у зв'язку зі збільшенням територій, які непідконтрольні Україні та, відповідно, зростанням кількості справ про банкрутство підприємств, відносно яких неможливо завершити ліквідаційну процедуру та задовольнити вимоги кредиторів.

До об'єктивних причин, що унеможливають подальший розгляд справи відносно таких боржників можна віднести:

- відсутність будь-яких відомостей про кредиторів та інших учасників у справі про банкрутство, місцезнаходження яких за останньою інформацією є непідконтрольні території України;

- відсутність з цими територіями як поштового сполучення, так і інших засобів зв'язку, в тому числі і Інтернет, у зв'язку з чим суд позбавлений можливості розшукати всіх учасників у справі про банкрутство та повідомити їх про розгляд справи належним чином;

- відсутність у арбітражного керуючого доступу до активів боржника/банкрута на непідконтрольних територіях, а відтак і об'єктивної можливості належно виконувати свої повноваження;

- відсутність арбітражного керуючого у справах, за якими триває ліквідаційна процедура, що застосована до боржників, юридичним та фактичним місцезнаходженням яких, їх активів та кредиторів є непідконтрольна територія України. Така ситуація напряду пов'язана з зазначеними обставинами, в тому числі, і з відсутністю волевиявлення кредиторів, з різних причин, приймати участь у розгляді справи, надавати інформацію до суду стосовно погодження кандидатури арбітражного керуючого для призначення його ліквідатором банкрута, визначення джерел оплати його послуг, пропозицій щодо порядку здійснення подальшого провадження у справі про банкрутство. Як правило, у таких справах відсутня і сама згода арбітражних керуючих, визначених автоматизованою системою,

щодо участі у справі, що безумовно пов'язано з тим, що виконання арбітражним керуючим повноважень ліквідатора у справі про банкрутство обумовлено оплатністю наданих послуг, у тому числі за рахунок кредиторів. Оплата послуг ліквідатора в таких випадках не здійснюється, оскільки активи підприємства та більшість кредиторів перебувають на непідконтрольній території України.

За таких умов неможлива реалізація завдань та цілей процедури банкрутства щодо боржників/банкрутів, які, або їхнє майно знаходяться на непідконтрольній Україні території. Відносини у справі про банкрутство щодо таких боржників мають лише формальний характер, оскільки не наповнюються реальним змістом. Господарські суди вимушені відкладати розгляд справи, що призводить до затягування процедури банкрутства.

Окремо слід проаналізувати особливості розгляду справ про неплатоспроможність боржників-фізичних осіб.

«Повномасштабне вторгнення росії на територію України у 2022 році суттєво вплинуло на платоспроможність населення України. Зокрема, крім загрози безпеці та територіальній цілісності країни, війна також має економічні наслідки, які поширюються на рівень життя людей. Війна призвела до значного зниження виробництва та торгівлі в окремих регіонах, зокрема на територіях, де ведуться активні бойові дії, багато людей були вимушені покинути місця свого проживання та переїхати в інші регіони України або за кордон. На багатьох підприємствах відбулися скорочення робочих місць та зменшення заробітної плати, що, в свою чергу, суттєво позначилося на платоспроможності населення» [44, с.5].

«Багато людей втратили роботу або бізнес, що зробило неможливим погашення їх кредитів. Дослідження Групи «Рейтинг» засвідчує, що третина опитаних українців зазнали матеріальних втрат унаслідок війни. Серед них 62 % громадян, що проживають на територіях, де були, чи ще тривають бойові

дії, 52 % мешканців деокупованих територій, 23 % – не окупованих територій [44, с.7].

Інститут неплатоспроможності фізичних осіб наразі є єдиним способом для багатьох громадян України, які опинились в складній фінансовій ситуації.

Поряд з цим, слід зауважити, що практика застосування інституту неплатоспроможності у період воєнного стану показує певні особливості розгляду справ про неплатоспроможність боржника-фізичної особи див. табл. 2.2 та табл. 2.3. Складено автором на основі [44, с. 11-18].

Таблиця 2.2

Особливості правового статусу окремих категорій боржників-фізичних осіб в умовах війни

№	Категорії боржників-фізичних осіб	Правовий статус
1.	Внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО) ВПО за даними Міністерства соціальної політики України досягає 4,9 млн осіб	змінюючи місце свого проживання, ВПО тим самим змінюють і підсудність справ за їх участю, у тому числі справ про неплатоспроможність. Якщо особа має довідку про взяття її на облік як ВПО на відповідній території, то вона уже звертається із заявою про відкриття провадження у справі про її неплатоспроможність до господарського суду не за місцем реєстрації свого місця проживання, а за місцем реєстрації як ВПО. В кінці 2022 – на початку 2023 року судова практика пішла тим шляхом, що довідка про взяття на облік ВПО є належним доказом для обґрунтування підсудності справи за місцем реєстрації ВПО.

Продовження табл. 2.2

2.	Боржники-фізичні особи, які виїхали за кордон	<p>- якщо такі боржники до виїзду за кордон встигли зареєструватись як ВПО, то справи про їх неплатоспроможність розглядаються господарським судом за місцем реєстрації ВПО;</p> <p>- вбачається неможливим провести інвентаризацію майна таких осіб, оскільки боржник повинен бути присутнім при проведенні інвентаризації (ч.2 ст. 130 КУЗПБ: не пізніше 30 днів з дня введення процедури погашення боргів боржника керуючий реалізацією майна спільно з боржником проводить інвентаризацію майна боржника та визначає його вартість);</p> <p>- інформацію про доходи боржника за кордоном господарський суд отримує в основному від самого боржника, і саме в цьому випадку є високий ризик того, що боржник приховає певну інформацію щодо своїх дійсних доходів.</p>
3.	Військовослужбовці	<p>військовослужбовці перебувають під особливим захистом держави, що проявляється, у тому числі у неможливості стягнення боргу з таких осіб у судовому порядку (провадження у таких справах має зупинятись). Разом з тим, якщо такі особи виявили бажання скористатись процедурами банкрутство, то це не є перешкодою для відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи.</p>

Продовження табл. 2.2

		<p>Поряд з цим, проходження боржником військової служби може суттєво ускладнити процедуру у справі про неплатоспроможність. Прикладом може бути проведення інвентаризації, яка повинна відбуватися за особистої участі боржника.</p>
--	--	--

Таблиця 2.3

Особливості правового режиму майна боржників в умовах війни

№	Вид майна	Вплив на процедури неплатоспроможності
1.	Майно боржника, вилучене для військових потреб	Процедура примусового відчуження майна визначена у Законі України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». Разом з тим, на практиці мають місце випадки фактичної передачі майна фізичними особами у власність держави без переоформлення такого права. Така ситуація призводить до неможливості здійснення провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, оскільки майно обліковується за такою особою, але фактично майно у особи відсутнє.

Продовження табл. 2.3

2.	Майно боржника на непідконтрольній Україні території	Реалізація майна банкрута, яке залишилося на непідконтрольній Україні території стає практично неможливою через відсутність можливості провести інвентаризацію та визначити наявність майна, його стан та початкову вартість, відсутність ринку, у зв'язку з невпевненістю в тому, що це майно після купівлі не буде знищено, зруйновано чи придбано за безцінь. У свою чергу, наявність активів боржника на цих територіях унеможлиблює закриття провадження у справі про банкрутство та завершення ліквідаційної процедури.
3.	Знищене та пошкоджене майно боржника	Внаслідок активних бойових дій, які ведуться на території України, чимало боржників зіштовхнулися з проблемою пошкодження або знищення їх майна. У цьому контексті виникають питання щодо вартості такого пошкодженого або знищеного майна для його оцінки у межах справи про банкрутство/неплатоспроможність. Так, навіть якщо таке майно знаходиться на підконтрольній Україні території, і є реальна можливість його оцінити станом на день проведення інвентаризації, то як бути з майбутнім відшкодуванням вартості такого майна його власнику, яке невідомо коли відбудеться.

Продовження табл. 2.3

4.	Іноземні активи боржника	Виявлення та звернення стягнення на майно українських громадян, яке знаходиться за кордоном, може стати відповідною проблемою. Це може бути пов'язано з тим, що багато українських громадян виїхали за кордон і розпочали там працювати, отримувати доходи, а в Україні ініціюють процедуру банкрутства. При цьому ефективних механізмів отримати господарському суду чи арбітражному керуючому інформацію про таке майно за кордоном в КУЗПБ не передбачено.
----	--------------------------	---

Інститут банкрутства в Україні проишов тривалии шлях становлення та розвитку. Проте нормативно-правове регулювання сфери банкрутства наразі не можна вважати досконалим, є багато актуальних проблемних питань, недостатньо врегульованих законодавством у сфері банкрутства.

КУЗПБ не враховано особливостей правового статусу окремих категорій боржників-фізичних осіб та їх майна, що негативно відображається на ефективності застосування процедур банкрутства до вказаної категорії осіб.

Правового врегулювання також потребують питання знищеного та пошкодженого майна боржника, майна боржника, що знаходиться на непідконтрольній Україні території, майна боржника за кордоном та майна, вилученого для військових потреб.

У зв'язку з тим, що законодавство в сфері банкрутства в Україні не встигає за розвитком суспільно-економічних відносин та не враховує всіх викликів сучасності, то прогалини між розвитком суспільно-економічних

відносин і розвитком законодавства на практиці намагаються заповнювати господарські суди.

У 2023 році продовжилось реформування сфери банкрутства, прийнято два закони:

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 20.03.2023 №2971-IX спрямований на забезпечення єдиного підходу в розумінні та застосуванні положень КУзПБ, а також на усунення перепон, які унеможлилювали застосування його положень на практиці;

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» від 13.07.2023 № 3249-IX спрямований на підвищення ефективності законодавства в сфері банкрутства в умовах воєнного та післявоєнного стану та з метою уточнення низки процедурних питань і усунення неузгодженостей, виявлених під час практичного застосування положень КУзПБ.

Наскільки якісними та своєчасними були вищезазначені зміни до КУзПБ в 2023 році, чи відобразяться такі нововведення позитивно на процедурах банкрутства /неплатоспроможності або навпаки призведуть до ускладнень та зниження ефективності цих процедур, покаже практика їх застосування.

РОЗДІЛ 3.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

3.1. Визначення показників ефективності державної політики у сфері банкрутства

Об'єктивно оцінити законодавство, пов'язане з регулюванням бізнесу, та його застосування у 190 країнах, в тому числі за індикатором «Відновлення платоспроможності», до 2020 року дозволяв проєкт «Ведення бізнесу» (Doing Business).

Проте у серпні 2020 року Світовий банк вирішив тимчасово припинити публікацію рейтингу Doing Business через ряд порушень, які стосуються змін у звітах Doing Business 2018 і Doing Business 2020.

Дослідження Світового банку були цінним інструментом для приватного сектора, громадянського суспільства, наукових кіл, журналістів та інших, розширюючи розуміння глобальних проблем.

Світовий банк зазначив, що у подальшому планується напрацювання нових підходів до оцінки ділового та інвестиційного клімату [45].

Втім, показники індикатору «Відновлення платоспроможності» проєкту «Ведення бізнесу» і сьогодні використовуються державами для визначення ефективності нормативно-правового регулювання в сфері банкрутства.

Складовими частинами індикатору «Відновлення платоспроможності» є коефіцієнт повернення боргу та індекс ефективності нормативно-правової бази

див. Рис 3.1, 3.2 та 3.3 (Складено автором відповідно до методології Doing Business) [46].

Рисунок 3.1 Складові частини індикатору «Відновлення платоспроможності»

Коефіцієнт повернення боргу обчислюється виходячи з часових витрат, фінансових витрат та результативності процедур банкрутства див. Рис.3.2.

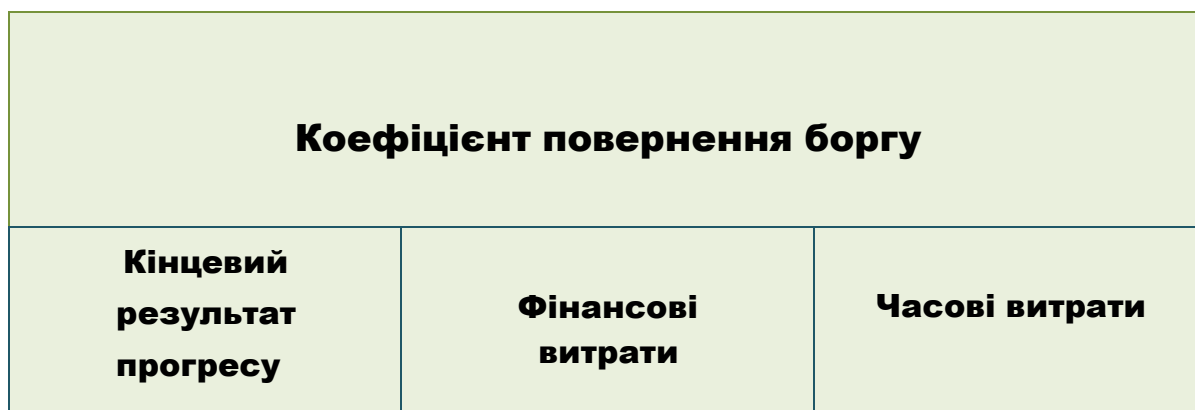

Рисунок 3.2 Складові частини Коефіцієнту повернення боргу

Кінцевий результат (результативність) – ступінь задоволення вимог кредиторів в залежності від того, чи буде продовжувати снувати підприємство після завершення застосування процедур банкрутства як єдине ціле, або ж майно підприємства буде розпродано по частинах.

Фінансові затрати (вартість) – вартість процедур банкрутства вимірюється у відсотках від вартості майна боржника.

Часові витрати - час, необхідний кредиторам для задоволення своїх вимог, обчислюється в календарних роках.

Індекс ефективності нормативно-правової бази складається з чотирьох інших індексів:

- індекс відкриття провадження у справ про банкрутство;
- індекс управління майном боржника;
- індекс процедури санації (відновлення платоспроможності);
- індекс участь кредиторів див. Рис. 3.3.

Індекс ефективності нормативно-правової бази			
Індекс відкриття провадження у справі про банкрутство	Індекс управління майном боржника	Індекс процедури санації	Індекс участі кредиторів

Рисунок 3.3 Складові індексу ефективності нормативно-правової бази

Індекс відкриття провадження у справ про банкрутство розраховується з урахуванням таких складових:

- можливості для боржника ініціювати відкриття провадження у справ про банкрутство для санації (відновлення платоспроможності) та/або для ліквідації підприємства;
- можливості для кредиторів ініціювати відкриття провадження у справ про банкрутство для санації (відновлення платоспроможності) або для ліквідації підприємства;

- наявності критеріїв (стандарту, тесту) для відкриття провадження у справ про банкрутство: ліквідність/платоспроможність підприємства (боржник не в змозі своєчасно проводити виплати по зобов'язаннях у міру настання термінів їх погашення) та/або балансова ліквідність активів підприємства (сума зобов'язань боржника перевищує вартість його активів).

Індекс управління майном боржника розраховується з урахуванням шести складових:

- можливості для боржника (або виступаючого від його імені арбітражного керуючого у справ про банкрутство) продовжити виконання контрактів, принципово важливих для виживання боржника;
- можливості для боржника (або виступаючого від його імені арбітражного керуючого у справ про банкрутство) відмовитися від надмірно обтяжливих контрактів;
- можливості розірвання угод, укладених до відкриття провадження у справ та надання переваг одному або декільком кредиторам, після відкриття провадження у справ про банкрутство;
- можливості розірвання угод з заниженою вартістю, укладених до відкриття провадження у справ про банкрутство, після відкриття провадження у справ про банкрутство;
- наявності спеціальних положень в законодавстві про банкрутство, як надають боржнику (або арбітражному керуючому, який виступає від його імені у справ про банкрутство) можливість отримання кредиту після відкриття провадження у справ про банкрутство для фінансування поточних витрат;
- наявності пріоритету кредиторам, які видали кредит після відкриття провадження у справ про банкрутство, по відношенню до звичайних незабезпечених кредиторів в ході розподілу майна боржника.

Індекс процедури санації (відновлення платоспроможності) розраховується з урахуванням трьох складових:

1) можливості участі у голосуванні щодо плану санації боржника виключно тими кредиторами, чиї інтереси порушені або підлягають зміні даним планом;

2) можливості поділу кредиторів, як мають право брати участь в голосуванні щодо схвалення плану санації, на категорії, що також включає роздільне голосування різних категорій кредиторів, а також застосування єдиного режиму до кредиторів, віднесених до однієї тієї ж категорії;

3) можливості гарантувати кредиторам, які не схвалили план санації, сплату суми в тому ж самому розмірі, яку вони могли б отримати в процедурі ліквідації;

Індекс участі кредиторів розраховується з урахуванням чотирьох складових:

✓ можливості для кредиторів призначати арбітражного керуючого у справах про банкрутство, або схвалювати, затверджувати або відхиляти кандидатуру призначеного арбітражного керуючого;

✓ можливості для кредиторів погоджувати продаж значних за розмірами активів боржника в ході справи про банкрутство;

✓ наявності у кредитора доступу до інформації щодо фінансового стану боржника під час провадження у справ про банкрутство;

✓ можливості для кредитора оскаржити рішення суду або рішення арбітражного керуючого у справах про банкрутство, яким було задоволено чи відмовлено в задоволенні вимог, заявлених цим кредитором або іншими кредиторами до боржника.

В останніх звітах «Doing business» найнижчий рейтинг в Україні саме за показником «Відновлення платоспроможності»: 145 місце в 2019 році та 146 в 2020 році, графічно зображено в додатку А.

Міністерством юстиції України в 2023 році для оцінки стану справ в сфері банкрутства проводилось анкетування серед стейкхолдерів сфери банкрутства на платформі «Онлайн-моніторинг» [47].

У ході зазначеного анкетування досліджувались такі питання:

- наявні обмеження доступу до процедур банкрутства /неплатоспроможності;
- причини довгої тривалості розгляду справи про банкрутство/неплатоспроможність;
- рівень задоволення вимог кредиторів;
- захищеність прав та інтересів всіх кредиторів у процедурах банкрутства;
- зловживання, які найчастіше зустрічаються у процедурах банкрутства;
- забезпечення на практиці гарантій незалежності арбітражного керуючого;
- витрати на процедури банкрутства/неплатоспроможності;
- ефективність нормативно-правової бази у сфері банкрутства.

Аналіз питань, з яких проводилось опитування, свідчить про те, що метою зазначеного анкетування було оцінити як ефективність нормативно-правового забезпечення сфери банкрутства так і стан реалізації державної політики у сфері банкрутства.

З метою всебічного дослідження показників ефективності процедур банкрутства/неплатоспроможності проведено семантичний аналіз процедур банкрутства, який наведено в додатку Б.

За результатами зазначеного аналізу визначено вісім ключових показників ефективності процедур банкрутства/неплатоспроможності:

- високий відсоток задоволення вимог кредиторів;
- забезпечення рівних прав кредиторів;
- високий рівень якості законодавства;

- доступність процедур;
- відсутність зловживань;
- низька вартість;
- швидкість;
- прозорість процедур банкрутства.

Для підвищення показників ефективності державної політики у сфері банкрутства можна виділити наступні пріоритети:

- I. Удосконалення нормативно-правового забезпечення сфери банкрутства.
- II. Скорочення строків провадження у справах про банкрутство.
- III. Зменшення обмежень для доступу до процедур банкрутства.
- IV. Підвищення відсотку задоволення вимог кредиторів.
- V. Забезпечення рівних прав та можливостей для однакового захисту всіма кредиторами своїх законних інтересів у процедурах банкрутства.
- VI. Зниження витрат на процедури банкрутства.
- VII. Забезпечення прозорості процедур банкрутства.
- VIII. Зменшення зловживань у процедурах банкрутства.

3.2. Застосування системних підходів до формування державної політики у сфері банкрутства

Державна політика у сфері банкрутства у кожній конкретній країні визначається характерними саме для неї правовими, політичними, соціальними, економічними та іншими умовами і потребами.

Пошук оптимальних для нашої країни шляхів підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства має відбуватись з врахуванням завдань і викликів, які наразі актуальні для економіки України в умовах воєнного стану, а також з дотриманням стандартів, закладених у міжнародно-правових документах.

Законодавство у сфері банкрутства має враховувати обставини втрати платоспроможності фізичними та юридичними особами, бути спрямованим на максимальне виконання боржниками зобов'язань та працювати на користь національній економіці.

Процес формування державної політики у сфері банкрутства потребує пильної уваги, спрямованості на системність законодавства та забезпечення балансу інтересів учасників провадження справ про банкрутство/неплатоспроможність.

Як слушно зазначив Р. Стефанчук, на сучасному етапі ми маємо створити чітко структуровану та логічно побудовану систему законодавства, яка має належне наукове обґрунтування, зорієнтована на потреби правозастосовної практики і здатна вирішувати всі завдання – як перспективні, так і поточні щодо формування належного правопорядку й забезпечення балансу публічних і приватних інтересів українського суспільства [48, с.6].

Питання побудови системного законодавства розглядається в усіх підручниках і навчальних посібниках із курсу загальної теорії права, а також аналізується у монографіях та наукових статтях О. Петришиним, Ю.Тихомировим, Є. Гетьманом, В. Риндюком, Г. Сарibaєвою та іншими правознавцями.

На думку Ю.Тихомирова, впорядкування суспільних відносин розуміється не тільки як заздалегідь продуманий процес управлінського впливу за допомогою правових приписів, що виходять від органу влади або управління (тобто процес введення в суспільство будь-яких правових регуляторів ззовні (законодавче регулювання), але в першу чергу як соціальна взаємодія членів суспільства на основі норм права, що формуються в самому суспільстві [49, с.25].

Важливу роль у побудові ефективної системи законодавства, зокрема, у сфері банкрутства має відігравати налагоджене партнерство з ключовими стейкхолдерами відповідної сфери правового регулювання.

Такий концепт правового регулювання властивий передусім суспільним відносинам, що формуються у розвиненому громадянському суспільстві, для якого характерний високий рівень розвитку суспільної активності.

Ю. Тихомиров зазначає, що для забезпечення ефективності правового регулювання необхідно правильно визначати набори регуляторів. Неправильно або нашвидкуруч створені норми, приписи не сприяють стійкій та послідовній регуляції. Але справа не обмежується виключно нормами права, які традиційно і доволі статично викладаються у літературі з теорії права та держави. Регуляторів значно більше, до них можна віднести принципи права, доктрини і концепції, неправові регулятори, які діють у загальному напрямі. І навіть більше, вони допоки залишаються поза увагою як і співвідношення і залежність між самими регуляторами [49, с. 29].

Безперечно потребується такий підхід до процесу правотворення, який забезпечить удосконалення нормативно-правового регулювання, формування внутрішньо узгодженої, логічно побудованої системи законодавства.

Спроби законодавчого врегулювання нормотворчості в Україні робилися ще починаючи з середини 1990-их років, та лише в серпні 2023 року було прийнято Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 № 3354-IX [50] (далі – Закон № 3354-IX). Цей Закон вводиться в дію через один рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні.

Метою прийняття Закону № 3354-IX є впорядкування правотворчої діяльності в Україні, посилення взаємодії між учасниками правотворчої діяльності у процесі підготовки нормативно-правових актів, а також контролю за їх реалізацією, забезпечення участі громадянського суспільства у правотворчій діяльності та якості законодавства України.

Положення Закону № 3354-IX визначають правові та організаційні засади правотворчої діяльності, принципи і порядок її здійснення, учасників правотворчої діяльності, правила техніки нормопроєктування, порядок здійснення обліку нормативно-правових актів, а також правила дії нормативно-

правових актів, усунення прогалин, подолання колізій у нормативно-правових актах та здійснення контролю за реалізацією нормативно-правових актів.

Принципами правотворчої діяльності відповідно до статті 3 Закону № 3354-IX є: верховенство права; пріоритетність утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини; демократичність; пропорційність; необхідність та обґрунтованість; системність; наукове забезпечення; ресурсна забезпеченість.

У Законі № 3354-IX документи публічної політики визначено як документи, що готуються з метою ефективного формування, розроблення та оцінки державної (в тому числі державної регіональної) та місцевої політики, щоб вона досягала своїх цілей у найбільш ефективний та результативний спосіб.

Зазначені документи розробляються з метою визначення проблем, що існують у суспільних відносинах, оптимальних способів їх вирішення, а також прогнозування перспективного розвитку правового регулювання суспільних відносин.

До документів публічної політики віднесено: аналітичні документи публічної політики; прогнозні документи публічної політики; програмні документи публічної політики.

Концепцію проекту нормативно-правового акта Закон № 3354-IX відносить до аналітичних документів публічної політики та визначає, що розроблення концепції проекту кодексу або первинного закону є обов'язковим. У той же час розроблення концепції проектів інших нормативно-правових актів здійснюється за рішенням суб'єкта правотворчої діяльності.

Законом № 3354-IX також передбачено здійснення оцінки впливу проекту нормативно-правового акта та проведення правового моніторингу нормативно-правових актів.

Прийняття Закону №3354-IX є важливим прогресивним кроком для національної правотворчості, його положення окреслюють загальні риси

правотворчої діяльності в нашій країні, зокрема, планування зазначеної діяльності, визначають ключові поняття та інструменти формування державної політики, проте зазначеним законом не в повній мірі визначено особливості застосування таких інструментів, не врегульовано ряд організаційних питань, пов'язаних із ефективним використанням визначених інструментів.

З приводу концептуальних засад формування державної політики слід зазначити, що підготовка концепцій нормативно-правових актів – це етап юридичної діяльності, що передуює процесу створення проєктів нормативно-правових актів та вимагає здійснення цілого комплексу моніторингових функцій (спостереження, аналізу, правових прогнозів), спирається на наукові та методичні знання, передовий позитивний досвід з метою підвищення якості законів, а в результаті вирішення проблеми оптимізації всієї системи законодавства, спрямованої на впорядкування різних видів суспільних відносин.

Концепція нормативно-правового акта на відміну від проєкту нормативно-правового акта повинна мати принциповий, більш загальний, основоположний характер. Більшість розвинених держав визнають доцільність розробки концепції нормативно-правового акта. У ній, насамперед, мають бути відображені наукові рекомендації і конкретні умови розробки та реалізації нормативно-правового акта, що дозволить у систематизованому вигляді враховувати чинники, які є для нього критичними, вирішальними і найбільш важливими. Концепція нормативно-правового акта повинна становити собою документ, в якому із застосуванням діалектичного, системного, синергетичного та інших підходів і методів регулюється та охороняється складний феномен – нормотворча діяльність по створенню основного (базового) нормативно-правового акта.

Звісно, складання науково вивіреної концепції нормативно-правового акта – це попередні заходи, які передують підготовці власне проєкту нормативно-правового акта. Проте діяльність зі створення концепції є

важливою стадією передпроектного етапу правотворчого процесу, етапу оформлення розрізнених поглядів та думок щодо нормативного матеріалу, який буде оформлений у відповідний правовий документ, спрямований на регулювання певного кола суспільних відносин [51, с. 157].

Розробці концепції передуює моніторинг нормативно-правових актів, основними функціями якого є відстеження, аналіз, оцінка та прогноз.

В статті 67 Закону № 3354-IX правовий моніторинг визначено як систематичну комплексну контрольну діяльність, спрямовану на відстеження, аналіз та оцінку реалізації прийнятих нормативно-правових актів щодо:

1) уведення їх у дію в повному обсязі (набрання нормативно-правовими актами чинності, реалізації норм права, викладених у їх перехідних положеннях, прийняття (видання) підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію нормативно-правових актів, щодо яких проводиться правовий моніторинг);

2) досягнення запланованих цілей нормативно-правового регулювання, їх впливу на суспільство та (або) на окремі соціальні групи, сектори чи галузі, а також визначення соціальних, правових, політичних, економічних, екологічних, адміністративних та (або) інших можливих запланованих наслідків чи виявлення незапланованих наслідків [50].

Відстеження передуює здійсненню повноцінного аналізу законодавства, правозастосовної діяльності та передбачає спостереження за досліджуваним об'єктом, його проявами, змінами та функціонуванням. У свою чергу, аналіз законодавства передбачає виявлення його особливостей, структури, взаємозв'язку з іншими нормативно-правовими актами.

Завданням моніторингу на етапі розробки концепції нормативно-правового акта є надання суб'єкту правотворчості вивіреної об'єктивної інформації: про існуючі моделі регулювання суспільних відносин; про світовий досвід розвитку відповідної сфери суспільних відносин; про перевірені часом та практикою моделі регулювання суспільних відносин; про організацію взаємодії

всіх гілок державної влади між собою, з органами місцевого самоврядування; про недоліки та колізійність національного законодавства, що регулює суспільні відносини в цей період; про політичні наслідки зміни (вдосконалення) існуючого регулювання суспільних відносин.

У процесі моніторингу на передпроектному етапі правотворчого процесу з'ясовується низка питань, зокрема: як концепція відображає вимоги норм національного та міжнародного права; як концепція відображає головну ідею законодавця; як у ній враховані думки вчених та спеціалістів-практиків з цієї проблеми; як у ній враховано позитивний іноземний досвід аналогічного правового регулювання; чи вказано можливі альтернативи правового регулювання; чи вказано предмет майбутнього нормативного правового акта, причина його прийняття, цілі та завдання; чи повно відображено існуючі проблеми у певній сфері правового регулювання; чи вказано у змісті концепції шляхи вирішення правової проблеми; чи містить концепція основні положення плану реалізації нормативно-правового акта; чи вказано в концепції політичні, економічні та інші прогнози передбачуваних наслідків застосування проєктованих норм.

Водночас моніторинг нормативно-правових актів на цьому етапі правотворчості є перш за все правовим аналізом чинного законодавства у певній сфері, коли виявляються існуючі недоліки правового регулювання, наприклад, прогалини та суперечності у праві та в нормативно-правових актах. У зв'язку з цим законодавцю необхідно вивчати весь масив нормативного матеріалу, який стикається з досліджуваною проблемою [51, с. 158].

Оцінка стану законодавства проводиться для визначення перспектив, форм та методів правового регулювання, напрацювання шляхів та способів удосконалення законодавства.

Важливою функцією моніторингу, яка не враховується Законом №3354-IX, є прогнозування, яке необхідно здійснювати на будь-якому рівні і застосовувати до всіх видів планів – довго-, середньо- і короткострокових.

Прийняття нових нормативно-правових актів, зміна або скасування чинних, повинні бути обґрунтованими і доцільними, змістовно виваженими і конструктивними. Тому важливим етапом правотворчої діяльності є її планування [52], що здійснюється задля досягнення узгодженості та впорядкування підготовки законопроектів та проектів інших нормативно-правових актів суб'єктами правотворчої діяльності, визначення пріоритетності сфер суспільних відносин, які потребують правового врегулювання, врахування в правових актах загальнолюдських цінностей, забезпечення гарантій захисту прав і свобод людини, максимального задоволення їх матеріальних і духовних потреб.

Важливою складовою та однією з головних умов ефективного здійснення правотворчості є її планування, що дає можливість виключити випадкові, непродумані кроки в правотворчості, усунути дублювання та колізії в нормативно-правових актах, узгодити роботу державних органів різних рівнів, встановити послідовність прийняття окремих актів, створити необхідні умови для підготовки документів високої якості, провести теоретичні консультації з провідними науковими та навчальними установами [48, с. 76].

Проте сьогодні в Україні відсутнє довгострокове планування правотворчої діяльності. Це проявляється в проблемах із системністю законотворчої роботи, відсутністю належної фахової комунікації та регламентації взаємодії між суб'єктами правотворчої діяльності, у тому числі координації цієї роботи.

Реалізація абсолютно різних законодавчих ініціатив, що часто є неузгодженими між собою або з програмними документами, не може забезпечити сталий та поступовий розвиток України у визначеному напрямку [48, с. 74].

Планування правотворчої діяльності має орієнтуватись на стратегічні цілі, зокрема, стратегії, програми розвитку, дорожні карти та чіткі критерії/показники ефективності державної політики у відповідній сфері, що

дасть можливість відслідковувати ефективність такої політики. При плануванні повинні враховуватись результати моніторингу та прогнозування.

Планування правотворчої діяльності має бути реалістичним щодо обсягу запланованої роботи з розробки проектів нормативно-правових актів, експертизи, розгляду, обговорення, прийняття, проведення оцінки [48, с. 77].

Виважений підхід до етапу планування під час формування державної політики у сфері банкрутства може забезпечити:

- упорядкування процесу розробки нормативно-правових актів;
- системність законодавства у сфері банкрутства;
- прогнозованість у процесі досягнення цілей та показників ефективності державної політики у визначеній сфері;
- сталий розвиток сфери банкрутства в Україні.

Правозастосовна діяльність органів державної влади та підготовка і прийняття рішень в юридичних справах потребують оцінки юридичних фактів та визначення правових норм на основі аналізу чинного законодавства України та практики його застосування. Усе це підвищує роль взаємодії держави та її органів і посадових осіб з науковою спільнотою. Залучення науковців до правової експертизи діючих нормативно-правових актів на предмет їх актуальності, відповідності загальним напрямам правової політики держави, доцільності удосконалення або ж визнання такими, що втратили чинність, підвищує рівень обґрунтованості, достовірності, професійності, конкретності та повноти таких нормативно-правових актів і рішень [53, с. 29-30].

У разі суттєвих змін зовнішніх та/або внутрішніх факторів, які можуть мати вплив на виконання запланованих завдань та досягнення показників ефективності державної політики у сфері банкрутства, важливо своєчасно вносити необхідні корективи до відповідних планів.

Ефективним інструментом правотворчої діяльності є залучення наукової спільноти до процесу правотворення. Вимоги до фаховості правотворчої діяльності обумовлюють необхідність реалізації принципу її наукового

забезпечення, тобто результати правотворчої діяльності мають враховувати досягнення науки у сфері, в якій здійснюється правове регулювання, зокрема, й завдяки залученню до правотворчої діяльності представників наукових установ і визнаних фахівців у відповідних галузях науки [54, с. 16].

За результатами проведеного дослідження вбачається за доцільне застосування системного підходу до формування державної політики, який передбачає постійний аналіз процесів, які відбуваються в суспільстві, виявлення та використання закономірностей, які спрямовують такі процеси; проведення моніторингу ефективності нормативно-правових актів; залучення стейкхолдерів сфери банкрутства та науковців до процесу пошуку оптимальних варіантів врегулювання проблемних питань сфери; прогнозування правотворчої діяльності; підготовку концепцій нормативно-правових актів; планування, орієнтоване на досягнення стратегічних цілей та чітких показників ефективності державної політики у відповідній сфері; коригування запланованих цілей та заходів для досягнення найкращих результатів.

Системний підхід до формування державної політики у сфері банкрутства покликаний забезпечити своєчасне реагування на зміни в суспільних відносинах, які на певний момент часу недостатньо врегульовані в силу динамізму розвитку останніх та контроль у процесі досягнення запланованих цілей та показників ефективності державної політики у сфері банкрутства, підвищення якості.

Застосування зазначеного підходу сприятиме вдосконаленню процедур банкрутства/неплатоспроможності та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі сформовано системний підхід до формування державної політики у сфері банкрутства, розроблено теоретичні та практичні рекомендації щодо удосконалення процедур банкрутства з метою підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства. Основні результати дослідження знайшли відображення у висновках і пропозиціях в контексті визначених у роботі мети і завдань.

1. Розглянуто основні засади функціонування сфери банкрутства в Україні.

Банкрутство є невід'ємним елементом ринкової економіки, який покликаний забезпечити відновлення платоспроможності суб'єктів господарювання та фізичних осіб, за умови реальної економічної можливості, або здійснити справедливий розподіл коштів банкрута між кредиторами та вивести неплатоспроможного суб'єкта з ринку/звільнити фізичну особу від боргів. Постійний розвиток суспільно-економічних відносин в країні стимулює безперервний перегляд і вдосконалення законодавства у сфері банкрутства.

2. Досліджено причини неплатоспроможності боржників.

Причини втрати платоспроможності боржниками можуть мати як об'єктивний так і суб'єктивний характер. Криза, спричинена війною, розпочатою ще 19.02.2014, є серйозним об'єктивним чинником втрати платоспроможності фізичними і юридичними особами та створює цілу низку перешкод для провадження у справах про банкрутство/неплатоспроможність тих боржників, майно та/або кредитори яких знаходяться на тимчасово окупованих територіях.

Процедури банкрутства/неплатоспроможності мають бути доступними та відповідати викликам сучасності, стати саме тим інструментом, який боржники

можуть використати для відновлення платоспроможності або законного виходу з бізнесу та погашення боргів.

3. Розглянуто порядок формування державної політики у сфері банкрутства.

Формування політики у сфері банкрутства здійснюється шляхом проведення моніторингу впровадження та аналізу ефективності нормативно-правових актів у сфері правового регулювання банкрутства, який спрямований на виявлення колізійних, декларативних, застарілих норм, усунення внутрішніх протиріч законів та інших нормативно-правових актів, визначення доцільності правового регулювання та усунення прогалин в законодавстві у сфері банкрутства.

Проведення щорічного моніторингу впровадження та аналізу ефективності нормативно-правових актів у сфері банкрутства дозволяє глибоко аналізувати законодавство, надавати оцінку його застосуванню та розробляти оптимальні варіанти вирішення виявлених під час моніторингу системних проблемних питань у сфері правового регулювання.

Поряд з цим, наявний механізм формування державної політики у сфері банкрутства складно назвати системним. Відсутні зв'язки між стратегічними цілями та проміжними завданнями формування державної політики. Не з'ясовано/не визначено яким чином можна вимірювати чи/або відслідковувати ефективність такої політики та відповідно коригувати за потреби, якщо виконання поточних завдань не сприятиме досягненню запланованих цілей.

4. Проаналізовано стратегічні цілі у сфері банкрутства.

Досягнення стратегічних цілей державної політики у сфері банкрутства, передбачених стратегічними документами, сприятиме приведенню законодавства України у відповідність до законодавства Європейського Союзу та забезпеченню ефективного правозастосуванню відповідних положень законодавства, що в кінцевому результаті посилить торговельно-економічні відносини і подальшу європейську інтеграцію України.

5. Проаналізовано розвиток та сучасний стан нормативно-правового регулювання сфери банкрутства.

Інститут банкрутства в Україні пройшов тривалий та складний шлях свого становлення та розвитку. У зв'язку з тим, що законодавство в сфері банкрутства в Україні не встигає за розвитком суспільно-економічних відносин та не враховує всіх викликів сучасності, то прогалини між розвитком суспільно-економічних відносин і розвитком законодавства намагаються заповнити господарські суди.

Зміни до законодавства у сфері банкрутства, які відбулися в 2023 році, спрямовані на усунення неузгодженостей і недоліків, виявлених під час практичного застосування положень Кодексу України з процедур банкрутства, та забезпечення передумов для врегулювання питань належного виконання зобов'язань юридичними та/або фізичними особами, захисту національних інтересів у зв'язку з військовою агресією російською федерацією та в цілому дотриманню конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану.

Наскільки якісними та своєчасними були вищезазначені зміни, чи відобразяться такі нововведення позитивно на процедурах банкрутства /неплатоспроможності або навпаки призведуть до ускладнень та зниження ефективності цих процедур, покаже практика їх застосування.

6. Досліджено особливості застосування законодавства у сфері банкрутства з урахування сучасних викликів.

КУзПБ не враховано особливостей правового статусу окремих категорій боржників-фізичних осіб та їх майна, що негативно відображається на ефективності застосування процедур банкрутства до вказаної категорії осіб. Правового врегулювання також потребують питання знищеного та пошкодженого майна боржника, майна боржника, що знаходиться на непідконтрольній Україні території, майна боржника за кордоном та майна, вилученого для військових потреб.

7. Визначено показники ефективності державної політики у сфері банкрутства, на які пропонується орієнтуватись під час формування державної політики у сфері банкрутства:

- високий відсоток задоволення вимог кредиторів;
- забезпечення рівних прав кредиторів;
- високий рівень якості законодавства;
- доступність процедур;
- відсутність зловживань;
- низька вартість;
- швидкість;
- прозорість процедур банкрутства.

Підвищувати вищезгадані показники ефективності державної політики у сфері банкрутства доцільно за рахунок усунення недоліків нормативно-правового регулювання, скорочення строків провадження у справах про банкрутство, зменшення обмежень для доступу до процедур банкрутства, підвищення відсотку задоволення вимог кредиторів, забезпечення рівних прав та можливостей для однакового захисту всіма кредиторами своїх законних інтересів у процедурах банкрутства, зниження витрат на процедури банкрутства, забезпечення прозорості процедур банкрутства, зменшення зловживань у процедурах банкрутства.

8. Запропоновано шляхи підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства.

Ключові поняття та інструменти формування державної політики визначено Законом України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 № 3354-IX, проте положення цього Закону не в повній мірі визначають особливості застосування таких інструментів та не врегульовують ряд організаційних питань, пов'язаних із ефективним використанням визначених інструментів.

З метою підвищення ефективності державної політики у сфері банкрутства пропонується використовувати системний підхід до формування політики у визначеній сфері, який передбачає постійний аналіз процесів, які відбуваються в суспільстві, виявлення та використання закономірностей, які спрямовують такі процеси; проведення моніторингу ефективності нормативно-правових актів; залучення стейкхолдерів сфери банкрутства та науковців до процесу пошуку оптимальних варіантів врегулювання проблемних питань сфери; прогнозування правотворчої діяльності; підготовку концепцій нормативно-правових актів; планування, орієнтоване на досягнення стратегічних цілей та чітких показників ефективності державної політики у відповідній сфері; коригування запланованих цілей та заходів для досягнення найкращих результатів.

Застосування зазначеного підходу сприятиме вдосконаленню процедур банкрутства/неплатоспроможності, забезпечить контроль у процесі досягнення запланованих цілей та показників ефективності державної політики у сфері банкрутства та в цілому матиме позитивний вплив на зміцнення національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вольвач Б.В. Правова політика у сфері регулювання відносин неплатоспроможності та банкрутства: дисертація на здобуття наук. ступ. доктора філософії – Нац. юр. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2023. URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/diss/volvach/d_volvach.pdf.p7s.
2. Судова влада України 2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1328066/>.
3. Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII, із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення 23.11.2023).
4. Шостий апеляційний адміністративний суд URL: <https://baas.gov.ua/ua/proekty/articles/m/1029-problematika-zabezpechennya-vikonannya-dogovorivukladenikh-na-auksionakh.html>.
5. Міністерство юстиції України 2022. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/valeriya-kolomiets-borgi-pid-chas-viyni-yak-biznesu-vidnoviti-platospromojnist-abo-efektivno-zbankrutuvati>.
6. Черна Ю. Поняття та основні ознаки системи банкрутства / Вісник Національної академії правових наук України. 2016. №1(84). 155 с.
7. Вольвач Б. В. Правові механізми банкрутства в інвестиційному процесі. Господарсько-правове забезпечення інноваційного інвестування: проблеми та пропозиції : матеріали круглого столу, м. Харків, 2017. 153 с.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 року №228 «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України», із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 23.11.2023).
9. Порядок моніторингу впровадження та аналізу ефективності прийнятих нормативно-правових актів, затверджений наказом Міністерства

юстиції України від 24.02.2020 № 666/5. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2021/01/19/20210119145117-81.pdf>.

10. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затверджена Законом України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року № 1629-IV, із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#n161> (дата звернення 23.11.2023).

11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифіковано із заявою Законом України № 1678-VII від 16.09.2014, із змінами та доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 23.11.2023).

12. Дорожня карта реформ (2019-2023) від коаліції громадських організацій «Реанімаційний Пакет Реформ» URL: <https://rpr.org.ua/achievement/roadmap-of-reforms/>.

13. Меморандум про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником та Національним банком України як Агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором, URL: <https://mof.gov.ua/mwg-internal/de5fs23hu73ds/progress?id=UxFOR2tb484VqDsHNGBOZ725SegIy8Zq53XYuvBDn14>.

14. План діяльності Міністерства юстиції України на 2022-2024 роки, затвердженому Міністром юстиції України 18.08.2021. URL: https://minjust.gov.ua/objectives_of_public_policy.

15. Дорожня карта щодо діяльності з розбудови потенціалу для підтримки впровадження Кодексу України з процедур банкрутства,

затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 26.09.2023 №3427/5
URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/minyust-zatverdiv-dorojnyu-kartu-u-sferi-bankrutstva>.

16. Закон України «Про банкрутство», введений в дію постановою Верховної Ради України від 14.05.1992 № 2344-XII (втрата чинності від 21.10.2019, підстава - 2597-VIII), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12#Text>.

17. Положенням про Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.1996 № 990 (втрата чинності від 11.05.2006, підстава - 617-2006-п), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990-96-%D0%BF#Text>.

18. Указ Президента України «Про покладення на Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств та організації додаткових повноважень» (втрата чинності від 23.10.2000, підстава - 1159/2000), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/465/98#Text>.

19. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом» від 30.06.1999 № 784-XIV, (втрата чинності від 21.10.2019, підстава - 2597-VIII), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12#Text>.

20. Указ Президента України «Про Міністерство економіки України» від 23.10.2000 № 1159/2000, без змін та доповнень URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159/2000/ed20001023#Text>.

21. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державного департаменту з питань банкрутства» від 27.03.2006 № 370, (втрата чинності від 18.04.2011, підстава - 346-2011-п), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/370-2006-%D0%BF#Text>.

22. Указ Президента України «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» від 06.04.2011 № 395/2011, (втрата чинності

від 22.06.2019, підстава - 419/2019), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/395/2011#Text>.

23. Гуцалюк О.М. Розвиток державного регулювання економічних відносин у сфері банкрутства в Україні. Фінанси. 2020. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/170672>.

24. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22 грудня 2011 року № 4212-VI (втрата чинності від 21.10.2019, підстава - 2597-VIII), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4212-17#Text>.

25. Минчинська І. В. «Оцінка ефективності законодавства про банкрутство в Україні». URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/68.pdf.

26. Закон України «Про внесення зміни до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19» від 18.06.2020 №728-IX, із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-20#Text> (дата звернення 23.11.2023).

27. Закон України «Про внесення змін до розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу України з процедур банкрутства» від 14.12.2021 №1944-IX, із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1944-20#Text> (дата звернення 23.11.2023).

28. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 20.03.2023 №2971-IX, із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2971-20#Text> (дата звернення 23.11.2023).

29. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур

банкрутства у період дії воєнного стану» від 13.07.2023 № 3249-IX, із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3249-20#Text> (дата звернення 23.11.2023).

30. Судова влада України 2022. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1362824>.

31. Михалков Т. Жахаюче слово «Банкрутство». Закон і Бізнес. 2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/154247.html>.

32. Моніторинговий звіт про проведення аналізу проблем та підготовку пропозицій щодо зняття мораторіїв, що ускладнюють виконання судових рішень, здійснення моніторингу мораторіїв з метою визначення їх регуляторного впливу на вирішення наявних проблем та на діяльність і права інших осіб, а також підготовку пропозицій щодо доцільності створення небюджетного фонду гарантування виконання рішень судів щодо підприємств, які перебувають під дією мораторіїв, внески до якого сплачуватимуться такими підприємствами. Міністерство юстиції України. 2021. 178 с. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2021/07/28/20210728152123-56.pdf>.

33. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства» від 19.11.2020. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70493.

34. ДЕБЕТ-КРЕДЕТ. 2023. URL: <https://news.dtkr.ua/state/other/82479-prezident-pidtrimav-zmini-proceduri-bankrutstva>.

35. Проєкт Закону України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства щодо недопущення зловживань у сфері банкрутства на період воєнного стану» від 28.11.2022 реєстр. №8231. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40884>.

36. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженого наказом Міністерства фінансів України 02.09.2014 № 879, із

змiнами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text> (дата звернення 24.11.2023).

37. Судова влада України 2021. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1111899/>.

38. Юридична Газета online/ Всеукраїнське професійне юридичне видання. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/praktika-bankrutstva-shcho-zminilosya-pislya-24-lyutogo.html>.

39. Пригуза П. Проблеми приєднаних кредиторів у судовій практиці КГС /Судебно-Юридическая газета. БЛОГ. 2022. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/247591-problemi-priyednanikh-kreditoriv-u-sudoviy-praktitsi-kgs>.

40. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 31 липня 2019 року по справі № 922/1787/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/83567250>.

41. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 14 вересня 2021 року у справі № 908/2536/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99860566>.

42. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 21 грудня 2022 року у справі № 914/2350/18 (914/608/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108480607>.

43. Моніторинговий звіт за 2022. Міністерство юстиції України. 648 с. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2023/01/19/20230119122151-21.pdf>.

44. Бутирський А., Ніколенко Л., Бутирська І. Неплатоспроможність фізичних осіб в умовах воєнного стану: Аналітичний звіт. 2023. 43 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1wX1vn4Ws5iw_2vRgN7Jy_7zZUYqtJy6l/view.

45. Українська правда. Економічна правда. 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/09/16/677899/>.

46. Світовий банк. DOING BUSINESS. Оцінка Бізнес Регулювання. URL: <https://archive.doingbusiness.org/ru/methodology>.

47. Онлайн-платформа збору та аналізу інформації «Онлайн-моніторинг». Міністерство юстиції України. URL: <https://www.platformonline.com.ua>.

48. Правотворчість в Україні: перспективи законодавчого врегулювання. Збірник наукових праць. За загальною редакцією О.О. Кота, А.Б. Гриняка, Н.В. Міловської. Видавничий дім «Гельветика». 2022. 223 с.

49. Тихомиров Ю. Правове регулювання: теорія та практика: Формула права. 2010. 400 с.

50. Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>. (дата звернення 24.11.2023).

51. Правовий моніторинг як складова правотворчої та правозастосовної діяльності. Монографія. Науково-дослідний інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАПрН України, 2023. Правова Єдність. 268 с.

52. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження правил підготовки правових актів Кабінету Міністрів України» від 06 вересня 2005 року №870. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/870-2005-%D0%BF#Text> .

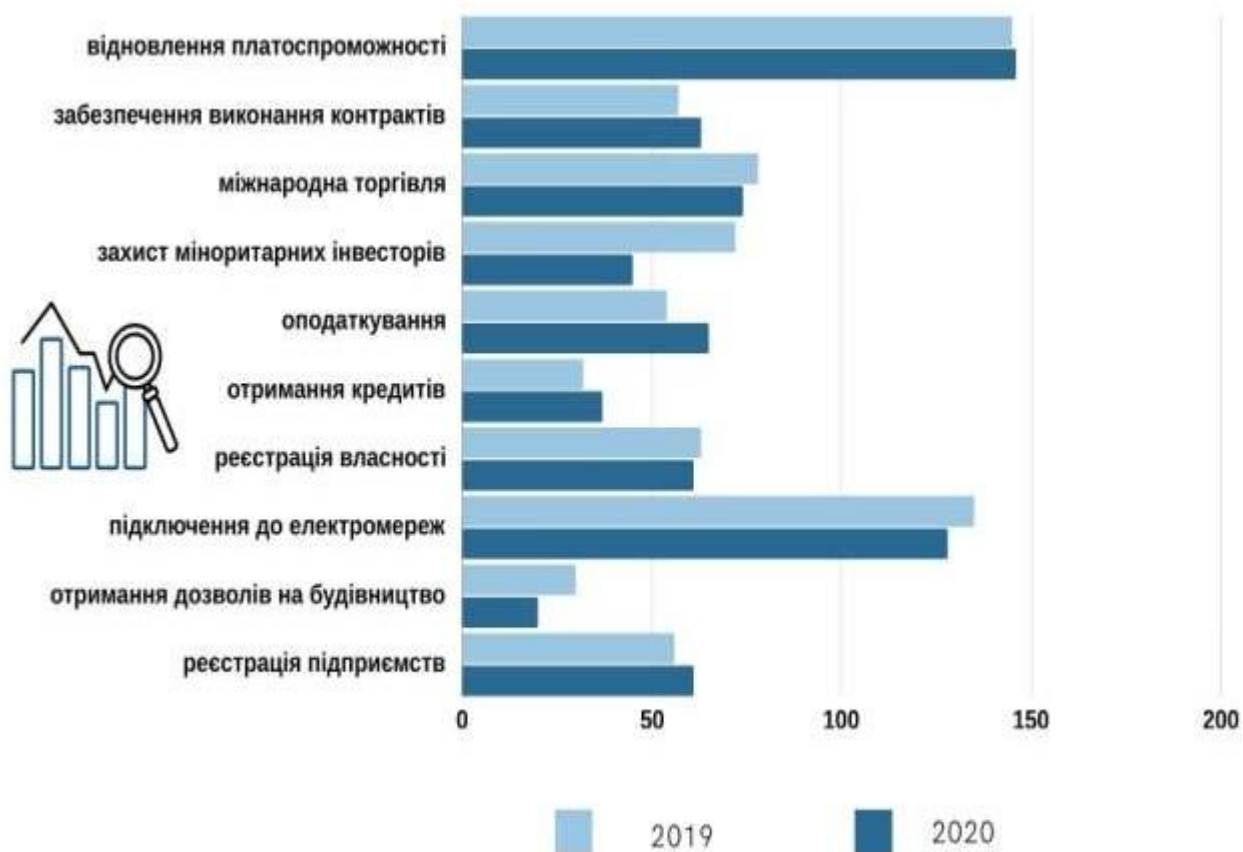
53. Рибікова Г. Принципи організації і проведення правової експертизи нормативно-правових актів. Юридичний вісник. Серія: Повітряне і космічне право. 2013 №3. 230 с.

54. Стефанчук Р.О. Про засади правового регулювання правотворчої діяльності в Україні. Право України. 2021. № 12.

55. Гриняк А.Б. Правовий моніторинг: завдання та місце в правотворчій діяльності. Право України. 2021. № 12.

Додаток А

Україна в рейтингу «Doing business» 2019 та 2020

Джерело: складено автором на основі звітів Doing Business 2019 та 2020 [46].

Додаток Б

Семантичний аналіз процедур банкрутства (авторська розробка)

